

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Role prarodiče v současné rodině
Lýdie Pazderová

Bakalářská práce
2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lýdie Pazderová**
Osobní číslo: **H14272**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Role prarodiče v současné rodině**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce se bude zabývat tématem, jakou roli mají prarodiče, konkrétně - babičky v současné rodině. Cílem této práce je definovat základní pojmy týkající se rodinných vztahů a prarodičovství v současném sociálním a kulturním kontextu. Snahou, je přiblížit jakou roli zaujímají dnešní babičky v rodině, jak se mění chápání této role ve společnosti z pohledu prarodičů i ostatních členů rodiny. Součástí bakalářské práce bude kvalitativní výzkum. Pomocí rozhovorů s účastnicemi budu zjišťovat, jak konkrétně ony vnímají svou roli prarodiče. Zaměřím se na to, jak jsou ony s touto rolí spokojeny. Jak si vytváří identitu prarodiče a jaké konkrétní funkce a aktivity v rodině zaujímají.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ERIKSEN, Thomas Hylland. Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-465-6.

HORSKÁ, Pavla. Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy. Praha: Panorama, 1990, 474 s. ISBN 80-7038-011-X.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. Radosti a strasti prarodičů, aneb když máte vnoučata. Vyd. 1. Praha: Grada, 1997, 141 s. ISBN 80-7169-455-X.

SKUPNIK, Jaroslav. Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, 402 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 47. ISBN 978-80-7419-019-3.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

Vedoucí bakalářské práce:

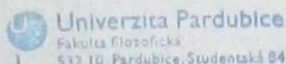
Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D.

Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. 8. 2018

Lýdie Pazderová

Poděkování:

Poděkování patří všem mým respondentkám, které mi byly nápomocny při rozhovorech a ochotně odpovídaly na mé otázky týkající se mého výzkumu. Mé poděkování patří také vyučující Mgr. Adrianě Sychrové, Ph.D., která mou práci vedla a předala mi všechny potřebné znalosti pro její vypracování a byla mi nápomocná při konzultaci jednotlivých částí bakalářské práce.

ANOTACE

V bakalářské práci se budu zabývat tématem, jakou roli mají prarodiče, konkrétně - babičky v současné rodině. Cílem této práce je definovat základní pojmy týkající se rodinných vztahů a prarodičovství v současném sociálním a kulturním kontextu. Snahou, je přiblížit jakou roli zaujímají dnešní babičky v rodině, jak se mění chápání této role ve společnosti z pohledu prarodičů i ostatních členů rodiny. Součástí bakalářské práce bude kvalitativní výzkum. Pomocí rozhovorů s účastnicemi budu zjišťovat, jak konkrétně ony vnímají svou roli prarodiče. Zaměřím se na to, jak jsou ony s touto rolí spokojeny. Jak si vytvářejí identitu prarodiče a jaké konkrétní funkce a aktivity v rodině zaujímají.

KLÍČOVÁ SLOVA

Prarodič, role prarodiče, mezigenerační vztahy, vnouče, rodina

TITLE

The role of grandparent in a current family

ANOTATION

In bachelor thesis I will deal with the role of grandparents, namely - grandmothers in the present family. The aim of this work is to define the basic concepts relating to family relationships and grandparents in the current social and cultural context. The effort is to get closer to what role today's grandmothers play in the family, how the understanding of this role in society changes from the point of view of grandparents and other members of the family. A part of the thesis is qualitative research. Through conversations with participants, I will learn how they perceive their role as grandparents. I will focus on how they are satisfied with this role. How they create grandparent identity and what specific functions and activities they take in the family.

KEY WORDS

Grandparent, role of grandparent, intergenerational relationships, grandchild, family

Obsah

Úvod.....	8
1 Rodina a příbuzenství	10
1.1 Definice pojmů	11
1.2 Role v rodině	12
2 Prarodičovství	17
2.1 Prarodiče v legislativě	17
2.2 Typologie prarodičů	18
2.3 Role prarodičů v životě vnoučete	21
2.4 Proměna role prarodičů v současném světě.....	23
3 Mezigenerační vztahy	26
3.1 Mezigenerační rozdíly	27
3.2 Mezigenerační učení a pochopení	28
3.3 Liberální a tradiční výchova vnoučat	30
4 Vědecký výzkum	32
4.1 Cíle výzkumu.....	32
4.2 Výzkumné otázky	32
4.3 Metodologie – případová studie	33
4.4 Výběr výzkumného souboru.....	35
5 Sběr dat	37
5.1 Vyhodnocení výzkumného šetření	38
5.2 Interpretace dat	40
Závěr	51
Použitá literatura	53

ÚVOD

Téma týkající se rolí prarodičů a jejich postavení v rodině je velmi citlivé a především v každé rodině odlišně zakotvené. I proto jsem se rozhodla psát svoji bakalářskou práci právě na toto téma, zaměřila jsem se pak na prarodiče, konkrétně babičky a to z důvodu větší náklonosti a také vstřícnosti při péči o vnoučata než ze strany dědečků. Přijde mi zajímavé pokusit se zjistit, jak k této roli přistupují prarodiče v určitých věkových kategoriích, ale také různých životních situacích. Každá životní role, která člověka během života potká, bývá ovlivněna jeho minulostí, přítomností i budoucností. Proto i role babičky bývá poznamenána jak minulostí myšleno především vzhledem ke vztahu a vzpomínkám na své prarodiče. Dále pak přítomností, konkrétně situací v jaké se prarodič momentálně nachází. V dnešní době je například mnoho prarodičů stále ekonomicky aktivních, ať už z důvodu zvyšování věku odchodu do důchodu nebo příjmu v důchodovém věku. Někteří prarodiče se také mohou cítit na roli prarodiče ještě příliš mladí a místo starání se o vnoučata, by se raději věnovali sobě a svým koníčkům a zájmům. V neposlední řadě roli prarodiče ovlivňuje budoucnost. Prarodiče především pak ti ve středním věku mají určitou vizi a plány o své budoucnosti a dalo by se říct, že s touto rolí ještě nepočítali.

Naopak potomci mají mnohdy pocit, že po narození jejich dítěte, již nemá jejich rodič na starost nic jiného a nemůže je nic uspokojovat více než se starat o své vnouče. Mnohdy to berou jako povinnost rodičů, postarat se o vnouče kdykoli jsou o to požádáni a nedokáží pochopit, že i člověk ve středním nebo důchodovém věku má svůj život a své zájmy.

V odborných publikacích zabývajících se poměry v rodině nalezneme především vztahy mezi rodiči a dětmi. Existují také publikace zabývajících se vztahy mezi prarodiči a vnoučaty a prarodiči a rodiči je jich ovšem méně. Tyto publikace se pak zaměřují především na společné soužití, výchovu vnoučat, mezigeneračním učením, stářím a stárnutím a také péčí o stárnoucí rodiče. Velmi málo publikací se pak zabývá otázkou, jak prarodič vnímá své postavení v rodině a zda je s touto rolí ztotožněn a spokojen. Proto jsem se rozhodla ve své bakalářské práci zabývat rolí prarodiče, konkrétně - babičky v současné rodině a s tím spojenou problematikou tohoto tématu. Rolí prarodiče vnímáme leckdy jako samozřejmost, avšak přítomnost prarodiče v rodině nemusí být zcela samozřejmá. Jedním z cílů práce je definovat základní pojmy týkající se rodinných vztahů a prarodičovství v současném sociálním a kulturním kontextu. Dále jde o snahu přiblížit, jakou roli zaujímají dnešní babičky v rodině, jak se mění chápání této role ve společnosti z pohledu prarodičů.

Ve výzkumné části se budu snažit pomocí rozhovorů s účastnicemi zjišťovat, jak konkrétně ony vnímají svou roli prarodiče. Zaměřím se na to, jak jsou s touto rolí spokojeny. Jak si vytváří identitu prarodiče a jaké konkrétní funkce a aktivity v rodině zaujímají.

1 RODINA A PŘÍBUZENSTVÍ

Pohled na různé věci se u většiny lidí různí můj názor je takový, že rozdílnost osob a jejich osobnostních vlastností se stejně odvíjí i v rozdílném pohledu a chápání pojmu rodiny a příbuzenství. Každý z nás na tomto světě má jiné životní zkušenosti jiné morální hodnoty a jiné rodinné zázemí. Na základě těchto faktorů by jistě, každá osoba na dotaz, jak by popsal slovo rodina, odpověděl poněkud rozdílně. Na druhou stranu je nejpravděpodobnější, že většina osob by nejčastěji charakterizovala tento pojem jako skupinu nejbližších osob. Tito lidé by měli být svým členům podporou, oporou a také morálním zrcadlem. V rodině by se člověk měl cítit bezpečně.

Mezi základní funkce rodiny se uvádí funkce výchovná, socializační, ekonomická a reprodukční. Výchovná funkce je asi jedná z nejdůležitějších v případě, kdy tato funkce nefunguje, nepracují správně ani ostatní funkce. Dalo by se říci, že to co jedinci nepředají po stránce výchovné a sociální jeho rodiče a případně ostatní příbuzní, dále jen těžko získává sám. V dnešní době se role výchovná často ráda přenechává na vzdělávacích a výchovných zařízeních, avšak podle mého názoru je naprosto nemožné v množství osob, které se v těchto institucích vyskytují na tomto faktoru pracovat a tuto funkci naplnit tak, jak by tomu mohlo a mělo docházet právě v rodině.

Ve skutečnosti však, ne každý má možnost přijímat a vstřebávat důležité hodnoty a funkce v rodině. Je mnoho jedinců, kteří nemají rodiče, prarodiče ani jiné příbuzné. Tedy někdo vyrůstá bez rodičů jiní jakýchkoli jedinců pokrevně příbuzných, záleží pak na skutečnosti, kde daný jedinec vyrůstá. Na základě toho by pak každý do rodiny zahrnul nejspíše někoho jiného. Lidé bez rodičů, o které se celý život starali a které vychovávali prarodiče, by nejspíše uvedli na prvním místě rodiny právě je. Lidé vyrůstající v některém z výchovných zařízení by zase naopak mohly označit za nejbližší některé přátelé, nebo v případě založení své vlastní rodiny i ji, tedy jen těžko by se zde asi vyskytovala slova jako rodič a podobně.

Dále je, ale podle mě také důležité v jaké životní etapě rodina, kterou má jedinec popsat je. Tedy nejvíce záleží na přítomnosti v dané chvíli popisu rodiny. Pokud například již někteří jedinci nejsou naživu, asi jen těžko je daná osoba zahrne mezi nejbližší rodinu a příbuzně. Většinou asi do toho okruhu osob zahrneme pouze ty osoby, které jsou stále mezi námi a jsou nám tak nablízku. To však neznamená, že osoby, které již zemřeli, do své rodiny nepočítáme. Dalším rozhodujícím faktorem jsou právě vztahy mezi jednotlivými členy rodiny. S největší pravděpodobností, do rodiny a příbuzných nezahrneme ani ty, s kterými si nerozumí a s kterými máme určité konflikty.

1.1 Definice pojmů

1.1.1 Rodina

Pedagogický slovník vysvětluje pojem rodina jako: „*Nejstarší společenskou instituci, která plní funkci socializační, ekonomickou, sexuálně-regulační, reprodukční a další. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty, a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jednice do sociální kultury. Nejběžnějším modelem rodiny je tzv. nukleární rodina, kterou tvoří nejbližší příbuzní, tj. oba rodiče a děti. V posledních desetiletích se model rodiny, který je historicky flexibilní, významně proměňuje. Zvyšuje se variabilita rodinných typů, zahrnujících nejen rodinu vlastní a úplnou, ale také rodinu neúplnou, nevlastní a náhradní*“ (Průcha 2013: 202).

1.1.2 Pokolení

V sociologickém slovníku je pokolení vysvětleno jako: „*Pojem používaný v demografii, genealogii, genetice, historiografii i v běžné komunikaci v několika významech. Rozlišuje se reálné pokolení, tvořené osobami stejného věku, které jsou svázány příbuzenskými vztahy, a hypotetické pokolení, tvořené všemi vrstevníky. Pokolení dále bývá chápáno jako různě dlouhá linie potomstva odvozená od určité osoby nebo párů*“ (Linhart, Vodáková, Petroušek 1996: 784).

1.1.3 Prarodičovství

Prarodičovství, ačkoli to tak nemusí na první pohled vypadat, je důležitou rolí v životě člověka, a to především jak pro něj samotného, tak i pro členy jeho rodiny. Je jedinou z rolí, do kterých se starší člověk obvykle dostává. „*Pro mnoho z nich tak prarodičovství znamená jasnou skupinovou, tedy rodinnou příslušnost, zároveň slouží jako nástroj k potvrzení osobní a sociální identity, uspokojuje potřebu vlastní tvořivosti, sebenaplnění a kompetence, strukturuje čas a poskytuje stabilitu v životě*“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 144).

1.1.4 Prarodič

„Prarodiče jsou lidé zpravidla od staršího dospělého věku výše. Může jim být čtyřicet, šedesát nebo osmdesát. Jedná se tedy o věkově velice heterogenní skupinu lidí. Jedno však mají společné: jsou to lidé, jejichž děti se staly rodiči. Prarodiči se mohou stát pouze lidé, kteří měli děti a jejichž děti taktéž mají děti. Jedná se tedy určitým způsobem specifikovanou skupinu lidí,

kteří jsou pravděpodobně více pro-rodinně orientováni než ti, kteří děti nemají“ (Matějček, Dytrych 1997: 11).

1.1.5 Příbuzenstvo

V knize sociální a kulturní antropologie píše Eriksen o příbuzenstvu, že: *„Ve většině evropských příbuzenských terminologií se někteří sňatkem spříznění příbuzní označují jako „strýcové“ a „tety“ – jsou to manželé a manželky sourozenců našich rodičů. V mnoha indoevropských jazycích kromě toho není terminologický rozdíl mezi biologickými a sňatkem spřízněnými strýci a tetami. Švagr může být manželčin bratr, ale také sestřin manžel. Jinými slovy řečeno, příbuzenstvo se netvoří přirozeně, ale musí být vytvořeno sociálně. Děje se to částečně proto, aby se jednotlivcům snadněji plnily úkoly a aby se do jinak chaotické společnosti vnesl pořádek“* (Eriksen 2008: 150).

1.1.6 Status

„Status je sociálně definovaný aspekt osoby, který určuje sociální vztahy a nese s sebou určitá práva a povinnosti vzhledem k ostatním. Každá osoba má mnoho různých statusů, například strýc, zubař, soused zákazník, přítel. Relativní důležitost každého statusu pro určitého aktéra se výrazně liší“ (Eriksen 2008: 68).

1.1.7 Role

„S pojmem status úzce souvisí pojem role obecně definována – podle Lintona (1936) – jako dynamický aspekt statusu, tedy jako skutečné chování člověka v rámci vymezení daného jeho statusem. Typickým statusem v moderní společnosti může být „řidič autobusu“. Role řidiče autobusu bude potom definována tím, co člověk jako řidič skutečně dělá“ (Eriksen 2008: 69).

1.2 Role v rodině

Každý člověk zaujímá ve svém životě, ale i v životě ostatních lidí určitou roli. S některými z těchto rolí se člověk bez problému plně ztotožní, jiné mohou být naopak pouze hrané. Jedinec pak může najednou disponovat i více rolmi, tyto role se mění v průběhu života a každá role má jinou dobu trvání. Role jsou ovlivněny několika aspekty jako je osobnost jedince, sociální vztahy nebo charakter skupiny, ve které žije. *„Roli potom velmi zjednodušeně rozumíme takové jednání, které naplňuje to, co okolí očekává od člověka v dané pozici“* (Cibulec 1980: 48). Role se dají rozdělit do několika oblastí, kterými se zabývají. V této kapitole se pak zaměřím na

rozdělení po stránce psychologického pojetí a sociologického pojetí a to na role týkající se rodiny.

Jindřich Cibulec ve své knize soužití tří generací uvádí, že role v rodině se odvíjí od určitého očekávání. Od každého člena rodiny je očekáváno něco jiného a nejvíce pak záleží na splnění tohoto očekávání (Cibulec 1980: 48). Asi nejdůležitější rolí je ta rodičovská bez ohledu na to, zda se jedná o roli matky či otce. Důležitý je zde vzájemný kladný vztah, který se poté dále odráží i ve vztazích s ostatními členy rodiny. Mezi další role v rodině patří role dítěte a v neposlední řadě také prarodiče.

Podle autora by měla role otce představovat dospělého a především po všech stránkách vyspělého muže, který je plně připraven na své poslání otce. Jeho připravenost na tuto roli se pak odráží v pozitivním a láskyplném vztahu ke své partnerce, ale také ke svým dětem a rodičům jak svým, tak i partnerčíným. Otec by měl v rodině představovat pocit ochrany a bezpečí. Takový muž zatímco poskytuje manželce pocit porozumění, odpovědnosti a úcty, by u svých dětí měl být vnímán jako autorita, zároveň by však také měl pro své děti představovat dobrého kamarád. Otec si je svého postavení v rodině vědom a svým chováním a jednáním dává příklad, ostatním členům rodiny. Důležitý je také jeho zapojení do chodu celé rodiny (Cibulec 1980: 50).

Role matky se dle autora dá považovat za tu nejdůležitější v rodině. Matka by měla mít na starost celou rodinu stmelovat a držet pospolu. Funkce matky není vůbec snadná, často jsou na roli matky kladeny vysoké někdy až nesplnitelné požadavky a nároky. Aby žena byla dobrou matkou i manželkou a měla možnost plnit veškeré úkoly a požadavky na ni kladeny, je nutná její psychická a fyzická vyspělost. Matka v rodině zastává více než kdokoli jiný funkci výchovnou ale také citovou. V dnešní době, kdy v rodině z různých důvodů často chybí mužský element, musí být matka schopna zastat i roli otce. V neposlední řadě pak matka plní roli estetického činitele v rodině. Schopnost správně plnit tuto funkci se pak odráží na celé rodině a to v mnoha oblastech. Lze pozorovat na tom jak rodina jako celek působí na venek, jak se chovají jednotliví členové a také podle estetické stránky jejich bydlení (Cibulec 1980: 50-51).

Knihy uvádí, že na roli dítěte lze pohlížet ze dvou stran, jedná se o pohled rodičů a poté o pohled onoho dítěte. Není proto vůbec jednoduché tuto roli popsat, neboť každá ze zúčastněných stran má jiný názor na to, jak by k naplnění role dítěte v rodině mělo docházet (Cibulec 1980: 51). „*Jisté rozdílnosti obou pohledů plynou z faktu, že jde o dvě generace, které vyrůstaly každá v jiné době, prostředí, s jinými životními zkušenostmi. Tyto rozdíly v náhledu na plnění role dětí v rodině vyplývají také z toho, že dítě nahlíží na svou pozici jaksí „zdola“, tedy z pohledu toho, kdo je vychováván (ovládán), a rodiče se na ni dívají ze své pozice*

vychovatele“ (Cibulec 1980: 51). Role dítěte se také dá rozdělit do dvou fází, jedná se o fázi nedospělosti a poté fázi dospělosti. V každé z těchto fází, má dítě jiný pohled na svou roli v rodině. Dítě by si mělo být vědomo svého postavení v rodině, rodiče a ostatní členové rodiny by ve výchově a v dodržování práv, ale i povinností měli být naprosto jednotní. Nemělo by jakkoli docházet k záměně role dítěte za jiné role v rodině. Jeho role by se pak měla mněla měnit v průběhu života postupně, především s ohledem na jeho vývoj a to vše za dostatečné podpory celé rodiny (Cibulec 1980: 51-52). *„Musí se zabezpečit i solidní příprava na vstup dítěte do života, pěstovat důležité vlastnosti, jako je samostatnost, rozhodnost, přiměřené sebevědomí, sebekázeň, respektování zásad slušného chování a další“* (Cibulec 1980: 52). *„Je třeba vypěstovat u dítěte především zájem a chuť vykonávat to, co se od něj požaduje. Dětem se nesmí dovolit, aby zneužívaly svého postavení v rodině (například v případě preference ze strany babičky), aby nežádoucím způsobem ovlivňovaly vztahy mezi dalšími členy rodiny“* (Cibulec 1980: 52).

Role prarodičů je v knize popsána jako ta, která prošla za posledních několik let největším vývojem. Rodiče se stávají prarodiče stále v mladším a mladším věku, což se odvíjí od skutečnosti, že se i jejich potomci stávají rodiči dříve. Ne vždy jsou proto prarodiče ochotni opouštět a ustupovat od svých zájmů a činností kvůli péči o vnoučata. To následně vede k častým komplikacím a také neshodám mezi rodiči dětí a prarodiči. Podle autora klesá autorita prarodičů a to z důvodu, že jejich děti zlehčují názory a zkušenosti starší generace. Ideálně by proto měla být role prarodiče pouze jakousi rolí poradce a prarodiče by měli v rodině existovat jako stmelující článek (Cibulec 1980: 52-53). I s přihlédnutím k faktu, že kniha je z roku 1980 je důležité uznat skutečnost, že doba se neustále mění a spolu s tím se i neustále mění věk rodičů a tedy i prarodičů. Po období, které je v knize popsáno, nastalo v naší společnosti naopak období, kdy většina mladých své rodičovství odkládali a jejich rodiče se poté také logicky prarodiči stávají v poměrně pozdějším věku. Dále dochází k neustálému zvyšování produktivního věku a tedy i odchodu do důchodu, nemluvě o skutečnosti, že velká spousta osob pracuje i v důchodovém věku. Někteří z důvodu, aby si udrželi svůj životní standard, jiní zkrátka protože chtějí, jsou ovšem i takový jedinci, kteří nemají jinou možnost a přivýdělek v důchodovém věku je pro ně po ekonomické stránce nutný. Prarodiče tak nemají, příliš možností, najít již v tak nabytém rozvrhu, časovou rezervu, kdy by se věnovali vnoučatům i přesto, že by třeba chtěli. V několika posledních letech se opět navrací trend mladých rodičů. Ve spojení se skutečností, že se jedná o děti rodičů, kteří své děti počali a vychovávali také v mladém věku, dochází tedy k situaci, že věk kdy se tyto jedinci stávají prarodiči, se snižuje. Avšak naopak prodlužování odchodu do důchodu se stále navyšuje. Prarodiče tak velmi často

jsou ještě výdělečně činní a nejsou schopni, zde pro svá vnoučata a děti být k dispozici vždy, když je to potřeba.

Na druhé straně je velký rozdíl, v jak častém kontaktu prarodiče se svými vnoučaty jsou. V rodinách, kde bydlí mladá, generace s tou starší v jedné domácnosti je kontakt velmi častý. To ovšem nezaručuje dobré mezigenerační vztahy. Čím více jsou spolu prarodiče a jejich vnoučata v kontaktu, tím menší pouto k sobě mohou mít. Není to pravidlem, ale jako ve všem i zde platí, že to co máme nablízku, toho si téměř nevšímáme. Pokládáme to za samozřejmost a nedokážeme docenit, co nám to přináší. Bez rozdílu zda se jedná o věc, vlastnost či osobu, vždy toužíme po tom, co nemůžeme právě mít nebo co je nám vzdálené. Oproti tomu v rodinách, kde je tento kontakt méně častý se mezi generacemi mohou vztahy prohlubovat, právě díky tomu, že jsou si vzácní. Každá generace žije svým způsobem života, má své zájmy, své cíle a sny, svůj způsob řešení problému, své normy a pravidla a také pohled na život. Ve chvíli, kdy se pak rodina schází má mnoho témat ke konverzaci.

Autor v knize píše: „*Čím větší bude nezávislost a samostatnost prarodičů na rodinách svých dětí či vnuků, tím pevnější a kvalitnější pouto se mezi nimi vytvoří. Dnešní doba umožňuje plné rozvíet všech vloh, schopností i nároků starších lidí a nečiní je závislými (finančně, sociálně) na mladé generaci. I ty rodiny, kde vzdálenost prostorová (společné bydlení) je minimální, mohou vytvořit bezkonfliktní prostředí a harmonické soužití, jestliže je tvoří zralé osobnosti, rozumově a citově vyspělé, bytosti nadané vlastnostmi a schopnostmi dobře vycházet a jednat s ostatními lidmi*“ (Cibulec 1980: 53).

Role sourozence je podle Cibulce shodná s rolí dítěte. Jde zde ovšem o to, aby v rodině, kde je více dětí, docházelo k rovnocennému přístupu ke všem dětem. Ke spravedlivému rozvržení práv a povinností, tak aby si žádné dítě nepřipadalo zanedbáváno, odstrkováno nebo naopak upřednostňováno před svými sourozenci. Díky nestrannému postoji k dětem v nich podporujeme schopnost socializace, spolupráce a partnerství (Cibulec 1980: 53-54).

Může se stát, že jedinec není schopen se ztotožnit se svou rolí v rodině. Několik takových případů je popsáno v knize Jindřicha Cibulce. Dochází k nepochopení toho, že se role v rodině přirozeně mění. Děti dospívají a stávají se dospělými, avšak neplatí to u každého jedince. V některých případech nastává situace, kdy u dospělých jedinců přetrvává dětinské chování. Ze strany rodičů naopak může dojít ke stavu, kdy ke svým dospělým dětem přistupují stále jako k malým. Odmítají přijmout fakt, že se jedná o zralé jedince, kteří by o svém životě měli rozhodovat samostatně. Dalším případem jsou rodiče, kteří si nepřipouští skutečnost, že mají dítě a podle toho se také chovají. Jednají a vystupují jako bezdětní, což může špatně snášet jejich okolí, které si je jejich závazků vědomé. V neposlední řadě se jedná o přechod z role

rodiče na roli prarodiče, nejčastěji se jedná o případy, kdy jsou tito prarodiče v podstatně mladším věku, než bývá věkový průměr ostatních prarodičů (Cibulec 1980: 49). „Zde dochází k mnoha komplikacím, konfliktům i těžkým nedorozuměním, které mohou vést i k rozpadu širší rodiny a nastolení nepřátelství mezi mladými a staršími členy rodiny.

V podstatě se setkáváme s několika přístupy k přijetí vymezené role v rodině:

- *je přijímána beze zbytku a plněna se vsí důsledností a zájmem;*
- *je přijímána s výhradami, ale je zde snaha tuto úlohu řádně plnit;*
- *nesplňuje představy jedince, ale je plněna z důvodů rozumových a popřípadě i prospěchových;*
- *není akceptována a musí být vyvíjen nátlak ze strany ostatních členů rodiny, aby byla plněna;*
- *je zásadně odmítána“ (Cibulec 1980: 49).*

2 PRARODIČOVSTVÍ

Řekne-li se slovo prarodič, většina lidí si představí starou osobu, která má dospělé děti a i ty již mají své potomky. V našich představách často taková osoba, již není pracovně aktivní a má spoustu volného času, na hlídání svých vnoučat. To také bývá považováno za hlavní úlohu prarodiče, především pak ženy, tedy babičky. Opak však může být pravdou. V našich představách se nemýlíme v tom, že proto, aby se někdo mohl stát prarodičem, musí dojít k tomu, že jeho děti se stanou rodiči. Avšak může dojít i k získání této role jinou cestou. Můžeme být bezdětní a přece se můžeme v budoucnu stát prarodičem. Nepůjde sice o pokrevní příbuzenský vztah to, ale nemění nic na skutečnosti, že i v takové situaci může vztah náhradního prarodiče a vnuka fungovat bez problému. Prarodič dále vůbec nemusí být ve výrazně pokročilém věku. Prarodičem se dnes stávají i osoby v poměrně nízkém věku, je to dané také skutečností, že ani v případě jejich dětí, kteří se stali rodiči, nemusí jít o dospělé jedince. Získávání role prarodiče v brzkém věku sebou nese také fakt, že tyto prarodiče jsou stále ekonomicky aktivní a často se do důchodového věku dostávají, až ve chvíli, kdy už jsou již jejich vnoučata v pubertálním věku. *„Pokud prarodičovství přijde pro staršího člověka ve správnou chvíli, potom se může dobře připravit, může přehodnotit své priority a očekávání, může se socializovat na svou novou identitu, takže pravděpodobnost, že se dostane do konfliktu s jinými rolemi, klesá. Správné načasování je stejně tak důležité pro celou rodinu, jež díky tomu může prarodiči poskytovat větší podporu a současně ocenění za jeho vklad do péče o vnoučata a do celého rodinného systému“* (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 142-143).

2.1 Prarodiče v legislativě

Pojem a význam prarodičovství je v naší legislativě zohledněna pouze okrajově a to v zákoně č. 89/2012 Sb. Nový občanský zákoník. Rodinným právem a hlavně pak příbuzenstvím se zabývá část druhá s názvem rodinné právo. Prarodičovství nebo vztah prarodič a vnouče však v zákoně konkrétně vymezený nenajdeme. Nalezneme zde však pojem příbuzenství, který je obsažen v Hlavě II. pod názvem příbuzenství a švagrovství. I tak zde ovšem lze dohledat pouze co to je pojem příbuzenství je a jak vzniká. Vrátime-li se tedy ke vztahu prarodič a vnouče zjistíme, že i když se v zákoně nevyskytuje právě toto vymezení, přeci jen mezi těmito generacemi vznikají určitá práva a povinnosti. Tyto práva a povinnosti lze nalézt v občanském zákoníku právě tam, kde se mluví o příbuzenství nebo dalších osobách.

Vztah mezi těmito dvěma generacemi vzniká pokrevní linií a to ať už se jedná o linii přímou nebo vedlejší. Další způsob pro vznik příbuzenského vztahu je pak osvojení. Generace prarodič,

vnouče vůči sobě mají například vyživovací povinnost. Jedná se o povinnost zajistit výživu potřebné osobě. Tato povinnost vzniká pro prarodiče vůči vnoučeti v případě, kdy nemohou tuto funkci plnit rodiče dítěte. Avšak jak zákon uvádí, vyživovací povinnost potomků předchází vyživovací povinnosti předků, v případě kdy se nejedná o vztah rodič a dítě. Prarodiče podle zákona mají právo stýkat se se svým vnoučetem v případě, že mají společný dlouhodobý citový vztah a v případě, že by ukončení nebo omezení tohoto vztahu mohlo mít pro dítě negativní následky. Stejně tak dítě má právo stýkat se se svými prarodiči, pokud o to jeho prarodiče stojí.

Dalším právem prarodiče je jeho jmenování poručenstvím vnoučete ve chvíli, kdy se rodiče z nějakého důvodu o dítě nemohou postarat. V takové situaci zaujímá prarodič veškerá práva a povinnost vůči dítěti za rodiče, krom povinnosti vyživovací. Prarodič stejně jako jiný jmenovaný poručník soudek, má ovšem právo tuto funkci odmítnout. Podobně jako u poručenství má prarodič právo na svěřeni dítěte do péče nebo se stát jeho pěstounem. V případě svěřeni do péče stanovuje práva a povinnosti soud, stejně je tomu i v případě pěstounství. Dále má prarodič v případě pěstounství povinnost o dítě osobně pečovat, během výchovy zastává v přiměřené míře práva a povinnosti rodiče. Informuje rodiče dítěte o podstatných otázkách týkající se jejich potomka, rozhoduje o běžných záležitostech dítěte a spravuje jeho jmění. Není-li soudem rozhodnuto opačně má prarodič v roli pěstouna povinnost prohlubovat a podporovat vztah rodiče a dítěte, stejně tak s ostatními příbuznými a povolit jim vzájemné shledání. Přesto, že tedy v legislativě není zakotven přímo vztah prarodiče a vnoučete, lze jejich vzájemná práva a povinnosti nalézt pod pojmem jako jsou osoby příbuzné nebo další osoby (Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb.).

2.2 Typologie prarodičů

Vzhledem k tomu, že osobnost každého jedince je individuální, což se projevuje na lidských vlastnostech, povaze a také chování musí se samozřejmě odrážet i v přístupu k ostatním členům rodiny a společnosti. Na základě tohoto přístupu k rodinným členům, pro nás pak důležitý především přístup k vnoučatům, lze rozdělit prarodiče do několika typů. Autoři knihy s názvem „*Radosti a strasti prarodičů, aneb když máme vnoučata*“, Zdeněk Matějček a Zdeněk Dytrych ve své knize uvádějí těchto šest typů prarodičů.

Vládci rodiny – Autoři popsali tyto prarodiče jako osoby, které pro své děti, ale i vnoučata představují autoritu v každé životní situaci. Bývají zbytkem rodiny vyhledávání pro své názory a ty jsou pak přijímány bez odporu a diskuze. Od zbytku rodiny může čas od času dojít k jakému si povstání, proti takovému jednoznačnému a neomezenému autoritářství. Výsledek

však bývá takový, že nakonec dojde k ústupu rebelantů ze strachu z hněvu prarodičů. Opět se tak přihlédne k jejich názorům a zkušenostem. Ze strany prarodičů může jít o způsob, jak dbát na dodržování a pokračování rodinných zvyků a tradic, avšak důvodem je v každé rodině něco jiného. I když je tento typ prarodiče méně častý, setkat se s ním můžeme i dnes.

Protektori – Dalším typem jsou prarodiče, kteří se narozením vnoučete po emoční stránce velmi mění. Svoji úlohu vidí v neustálém opatrování a ochraňování vnoučat před vším, co by jim mohlo ublížit. Takovouto hrozbu vidí často i tam, kde vůbec není. Stává se, že obviňují rodiče dětí z neschopnosti se o ně postarat. Jsou schopni chránit svá vnoučata i před jejich vrstevníky, zasahovat do neshod a nepřipustí tak, aby se dítě vypořádalo s drobnými sváry sám. Dále pak rádi zasahují do rozhodnutí o tom, s kým se vnoučata mají a s kým naopak nemají vídat. Toto chování vzrůstá s přibývajícím věkem vnoučete, období jejich dospívání v nich vyvolává strach, že se dostanou pod špatný vliv vrstevníku i celého okolí.

Obětavci – Pro tento typ prarodičů je typické, jak už z názvu vyplývá se pro své vnouče a jeho spokojenost obětovat. Nelitují ničeho, co pro svou rodinou udělají. Oproti předchozí skupině protektorů, respektují názory a rozhodnutí rodičů svých vnoučat nezasahují do jejich výchovy, pouze se svým přičiněním snaží o to, aby se rodina měla co nejlépe, především pak vnoučata. Pro potřeby a komfort ostatních členů rodiny jsou schopni obětovat své pohodlí, zájmy a potřeby i na úkor svého zdraví (Matějček, Dytrych 1997: 105-107). „*Tento druh „obětování“, který vychází z čiré lásky a z hlubokého citu, má svou zvláštní, psychologickou zcela odlišnou variantu. Jsou totiž prarodiče, kteří se také „obětují“, chtějí však, aby to každý viděl, aby je za to chválil, či dokonce aby byli za svou obětavost litováni. Vykládají často svým přátelům a sousedům, co všechno pro svá vnoučata jsou nuceni udělat a rádi slyší výroky jako: „Vy jste ta nejlepší babička na světě, ti vaši mladí si toho asi příliš neváží, nechápou, co všechno pro ně děláte a jak se pro vnoučata obětujete. Často ani nejsou schopni vám pořádně poděkovat a pokládají vše za samozřejmost.“ Tento druh obětování je vlastně psychologickým manévrem, jak na sebe upozornit, jak na sebe přitáhnout pozornost, jak získat lásku a zájem se strany dětí a vnoučat, jak získat opakované uznání*“ (Matějček, Dytrych 1997: 107). Takovéto chování může být způsobené pocitem prarodičů, že jsou svou rodinou nedoceny, připadají si nepotřební a odsunutí. Snaží se pak tedy pro rodinu obětovat, aby si jejich počínání všimlo okolí a jejich snahu a jednání docenili alespoň ty, kterých se to vlastně vůbec netýká.

Žijí nový život – Kniha popisuje skutečnost, že se v posledních několika desetiletích stávají prarodičem stále mladší jedinci. Není tak nic zvláštního, že osoby se do role prarodiče dostávají již v raném středním věku. Prarodiče spadající do této skupiny jsou ve svém přístupu k roli prarodiče ovlivněny především svým osobním životem, svými povinnostmi a zájmy. Jde

o situace, kdy se jedinec stává prarodičem, aniž by na tuto roli byl připraven a cítil se zodpovědný tuto roli vykonávat. Prarodič se tak musí naučit vhodně rozdělit svůj čas jak pro své zájmy, povinnosti, tak také mezi svá vnoučata a rodinu svých dětí. Tím se mohou cítit být ohroženi v představách o své budoucnosti. Může také nastat situace, kdy je v nukleární rodině prarodiče stále vychováváno nezletilé dítě a přitom by se prarodič už měl podílet na výchově vnoučete v rozšířené rodině. Osoby tak mohou trpět pocitem, že je vnouče v nastalé situace spíše omezuje od jejich vlastního života, kterému se momentálně věnují. Autoři pak v knize tento problém popisují na modelu podnikatelů. Prarodiče podle nich mají právo na svůj vlastní život po všech stránkách, avšak je nutné se zamyslet nad možnostmi, jak se zanícení pro jejich vlastní život bude odrážet na vztahu s jejich vnoučaty a na výkonu jejich role prarodiče.

Opuštění – U tohoto typu jde vlastně o prarodiče, kteří jsou bez kontaktu s rodinou, tedy s dětmi a vnoučaty. Takové chování bývá ovlivněno již minulými vztahy mezi prarodiči a jejich dětmi, dá se tedy předpokládat, že ani oni jako rodiče nefungovali, tak jak by měli a proto se nyní jejich děti ke vzájemnému vztahu staví rezervovaně. Tato situace může být velice nepříjemná pro všechny zúčastněné strany. Zatím co děti obhajují svůj nezájem o rodiče tím, že nemají dostatek času nebo, že bydlí ve velké vzdálenosti, rodiče si na všetečné otázky okolí zase musí vymýšlet vlastní důvody, proč je rodina vlastně nenavštěvuje. Neznají odpovědi na otázky jako, jak se mají a co dělají vnoučata, protože společný zájem o odpovědi na tyto otázky neexistuje. V takových případech se situace většinou nemění ani následkem onemocnění, děti se spíše snaží umístit svého rodiče do vhodného zařízení, kde se návštěvy převážně bez vnoučat a pouze sporadicky opakují stejně, jako tomu bylo před nemocí (Matějček, Dytrych 1997: 108-110).

Ti všichni ostatní – U tohoto typu je v knize přesně uvedeno: „*Lidský život a vztah k vnoučatům se nevyvíjí podle nějakých schémat. Je neuvěřitelně proměnlivý a podléhá nově vzniklým životním situacím, které se objevují jak na straně prarodičů, tak na straně jejich dětí a vnoučat*“ (Matějček, Dytrych 1997:110). Občasné neshody a konflikty mezi členy rodiny jsou naprosto normální je však důležité se přes tyto neshody umět přenést. Každý by měl umět říci svůj názor stejně tak, jako ustoupit do pozadí ve chvíli, kdy si to situace žádá. Jedním z úkolů prarodičovství by mělo být předávání zkušeností a to i za cenu, že si to osoby kterých se to týká, momentálně nežadají. Prarodiči by mělo jít o zachování rodu a blaho vnoučat i za cenu občasného nesouhlasu ze strany rodičů (Matějček, Dytrych 1997: 110). „*Život má své fáze, které prostě nelze násilně přeskočit či ukončit, a fáze, kdy jsme se ocitli v roli prarodičů, je jednou z nich a měla by vést k vrcholu našeho emočního života a celkové životní spokojenosti*“ (Matějček, Dytrych 1997: 110). Dosahování tohoto cíle by však nemělo být

vykonáváno na úkor nás samých, neměli bychom se za každou cenu obětovat pro rodinu nebo se přizpůsobovat ve chvíli kdy je to v rozporu s našim přesvědčením. Naopak mělo by jít o cestu k vyrovnání se sebou samým, ke snaze pochopit ostatní členy rodiny a k nalezení způsobu, jak se na tomto ideálu podílet (Matějček, Dytrych 1997: 110).

2.3 Role prarodičů v životě vnoučete

Ačkoli by se mohlo zdát, že prarodič zaujímá v životě vnoučete druhotnou roli, je tomu spíše naopak. Prarodič často může pro své vnouče představovat jistotu a určitý opěrný bod ve chvílích, kdy se toho dítěti nedostává ze strany rodičů. Život lidí staršího a důchodového věku se neustále prodlužuje. Vzniká tedy velká pravděpodobnost, že prarodič zde bude pro dítě k dispozici i v jeho adolescentním, možná dokonce dospělém věku. S tím je také spojena šance, aby vnouče se svým prarodičem trávilo více času a vytvořili si tak vzájemný pevný a hluboký vztah. Jak u vnoučat, tak u prarodičů dochází během společného života k několika změnám, které ovlivňují jejich vzájemný vztah. U prarodičů se jedná především o klasické změny v období stárnutí. Patrný je pokles fyzických sil, které sebou mnohdy nese i zdravotní komplikace, dále psychický úpadek schopnosti se koncentrovat nebo zhoršení krátkodobé paměti. V neposlední řadě dochází ke změně v emocích a celkovém citovém prožívání, které bývá spojeno s úpadkem kontroly nad vlastními emočními projevy. Další proměna se týká oblasti sociální, v souvislosti s novým společenským postavením. Jedinec často opouští pracovní pozici a vstupuje do důchodu. Jeho další role se pak týkají převážně oblasti rodinného života (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 146-147). *„Ze všech těchto biologických a sociálních změn pramení nově se objevující potřeby starších osob, které bývají charakterizovány jako potřeba jistoty, bezpečí, potřeba podpory, podpora soukromí, ale současně potřeba komunikace“* (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 147). K dosažení těchto potřeb je důležitá především rodina a právě pak její nejmladší příslušníci, kteří mohou být pro prarodiče motorem v dalším životě, pro které je tak nutné se dále rozvíjet a udržovat po všech stránkách běžného života (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 147-148). *„Dalo by se říci, že vnoučata slouží prarodičům jako kotva v sociální struktuře, v níž se starší dospělí mohou ztrácet“* (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 148).

V případě vnoučat jde pak o uznání a pochopení prarodičů. Stejně jako u prarodičů se i u vnoučat s přibývajícím věkem tento postoj mění. Jaké stanovisko dítě nakonec zaujme, ve snaze akceptovat prarodiče záleží ve velké míře na celkové účasti, kterou prarodič věnoval výchově, a to jak co se týká minulosti, tak také přítomnosti. Ke snaze uznání starší generace

dochází ve dvou etapách, které jsou ovlivněny věkem, v kterém se dítě právě nachází. První etapa přichází v období předškolního věku dítěte, zde se jedná o akceptaci především po stránce citové. Dochází k ní prostřednictvím vzájemného silného vztahu, kdy prarodič o dítě pečuje, a kdy obě strany vyhledávají tento společný kontakt. V druhé etapě jde o období mladé dospělosti, zde se k již citové vazbě připojuje racionálně zpracovaná akceptace, k takovému propojení může dojít však pouze v případě, že emocionální uznání bylo v raném dětství dostatečným způsobem stimulováno a rozvinuto. Jde o období, kdy dochází k prolínání potřeb poskytovaných, ale také vyžadujícím. Tedy prarodič se nachází v situaci, kdy může být vnoučeti nápomocný, poskytovat mu oporu a dohled, zároveň však již sám tuto péči požaduje po svých blízkých. Takovéto prolínání vzájemné potřebnosti se pak stává stavebním kamenem pro budoucí kvalitní vztah mezi těmito generacemi (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 148).

„Rozmazlování ve smyslu většího pochopení, shovívavosti a vstřícnosti se tak mohou dočkat od svých vnoučat také prarodiče. Důležitým momentem pro vnoučata je, že prarodiče jim mohou sloužit jako model, jak zvládat životní úkoly v pozdním věku, případně jako mediátor, a to ve vztahu k rodičům. Pro mladší generaci nesou prarodiče i důležitý symbolický význam vyjadřující změnu a současně kontinuitu mezi minulostí a budoucností“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 148-149).

Mezigenerační vztahy ovlivňuje také rozdílnost pohlaví a věku. Ženy se dožívají vyššího věku a jsou obecně více zainteresované ve výchově a v množství stráveného času s vnoučaty než muži. Tento fakt můžeme patrně nejvíce vidět v případech, kdy se rodiče dětí rozvedou. V takové situaci se ve větší izolaci od svých vnoučat ocitají zpravidla rodiče otce než matky. Neopomenutelnou roli ve vzájemném vztahu prarodič – vnouče, tak hrají samotní rodiče. Ti stanovují pravidla a utvářejí hranice, které se následně dotýkají jak generace nejstarší, tak také té nejmladší. Záleží tedy do jisté míry na tom, jaký pohled mají na roli prarodiče v rodině oni samy, zda existuje vzájemná potřebnost, úcta a také jsou-li rodiče spokojeni se vzorem, jaký je dětem předkládán ze strany prarodičů (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 149).

„Při narození dítěte se obvykle stávají prarodiče, většinu z praktických důvodů, nepostradatelnými články rozšířené rodiny. Už jenom proto, aby tady byla jakási pojistka – kdyby se něco s rodiči stalo – je třeba prarodiče zahrnovat cíleně do rozvíjení vztahů a reciproční péče“ (Lusso 2011: 100).

Prarodiče v životě dětí hrají nezastupitelnou roli, předávají jim své životní poznatky, vzdělávají je v situacích, kterými se rodiče nemají čas zabývat. Existují prarodiče, kteří jsou natolik aktivní, že s nimi vnoučata mohou prožívat zážitky, do kterých by se jejich rodiče dobrovolně nepustili. Nejstarší generace může pro své vnouče představovat jakého si rebela proti určitým zákazům, stejně jako přístav opory, jistoty

a klidu ve chvílích, kdy rodinná konstelace není nejlepší. Role prarodiče a přístup k vnoučatům bude jiný u jedinců, kteří mají více vnoučat než u osob, které jsou prarodičem pro jedináčka (Lusso 2011: 100). „Prarodiče jsou narozením další generace postaveni do nové situace, není to však situace pouze jejich, ale celého rodinného systému. Prarodičům umírají rodiče a jejich pozice se přesouvá ze středu rodiny na okraj“ (Lusso 2011: 100).

2.4 Proměna role prarodičů v současném světě

Vezmeme-li v úvahu veškeré změny, které se za posledních několik desetiletí dotkly běžného lidského života. Je jasné, že ke změnám muselo dojít i v oblasti rodiny a postavení určitých rolí v ní. Vše v našem životě prochází změnami a vývojem a proto i role prarodiče musí projít určitou změnou.

Již samotné slovo babička se postupně vyvíjelo až do dnešní podoby. „V Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky se dovídáme, že slovo „babička“ je do 15. století doloženo jenom ve významu „stará žena“. Pro dnešní „babičku“ platily výrazy „bába“, „pramáti“, „stará matka“ apod. Od 16. století jsou doklady pro „babičku“ ve smyslu „porodní báby“, což v podstatě trvalo donedávna“ (Matějček, Dytrych 1997: 28). Teprve v průběhu 18. století se výraz „babička“ začal používat pro označení osoby matka matky (Matějček, Dytrych 1997: 28).

Dle popisu autoru knihy mělo na vývoj role prarodiče velký vliv samotné uspořádání země v daném období a také uspořádání v rodině. Na konci 18. století tedy v době poddanství a částečně i v období první republiky u nás převládal typ venkovské rodiny. Tento typ rodiny byl založen na pospolitosti, jednotliví členové táhly za jeden provaz, bez rozdílu věku všichni společně pracovali na svém hospodářství, které je živilo. Každý člen tak byl pro rodinu potřebný (Matějček, Dytrych 1997: 29). „V domácnosti sedláka nebo řemeslníka se pro prarodiče vždy našla nějaká lehčí práce, díky níž mohli pociťovat sounáležitost s dětmi a vnoučaty“ (Hauserová-Schönerová 1996: 13). Pracovali na vytvoření vlastní kultury a zaváděli své zvyky a tradice. Hospodářství, které založili prarodiče, případně praprarodiče se předávalo z generace na generaci. Nejstarší členové, kteří na svém statku pracovali většinu svého života, předali hospodářství do rukou svých potomků a sami odcházeli na takzvaný „vejminek“. Šlo o jakýsi závazek mladých, který zaručoval rodičům zajištění bydlení, kde budou moci v klidu dožít. Ve chvíli kdy se prarodiče ubrali do ústraní na svůj vejminek, ztratili jakousi autoritativní funkci nad rodinou. Otcovu hlavní roli, kterou bylo vedení celé rodiny tzv. „hlava rodiny“, převzal jeho potomek nejčastěji syn. I matka přestala vládnout rodinným oblastem, jako je kuchyň, zahrada nebo dvůr, které byli do té doby převážně jejím působištěm. Pro prarodiče to byla

veliká změna v jejich dosavadním životě, který obětovali právě starosti o hospodářství. Tato situace by se dala srovnat s dnešním odchodem do důchodu, avšak mnohdy to bylo pro prarodiče mnohem stresovější než v dnešní době. Na místo dosavadní autoritativní a vedoucí role zastávali funkci emocionální. Svým potomkům i nadále poskytovali pomoc při práci a starostech o hospodářství, ale především také při výchově dětí. Prarodiče v té době bývali osobami, které ostatní vyhledávali pro jejich moudrost a mnohé životní zkušenosti. Jednalo se o členy rodiny, kteří chránili a dále předávali dalším generacím rodinné tradice. Jejich děti je pravidelně navštěvují a vnoučata s nimi tráví veškerý volný čas (Matějček, Dytrych 1997: 29-30). „*O poutích a posvíceních jsou tito svědkové času středem pozornosti. Byť na vejminku, jsou to oni, kdo rodinu spojují. Jsou osobami hodnými úcty. Odtud také vnuky tolik milovaná a ceněná jejich funkce pohádkářů, vypravěčů, historiků, všeučenců, babiččiny truhly atd. (Ovšem i méně ceněná funkce moralistů a věčných „oslavovatelů starých časů“ a kritiků nebývalých novot.) Jsou osvobozeni od povinné těžké fyzické práce - mají čas! Nad jiné vzácný to dar pro vnoučata, na něž jinak ve víru denní práce v hospodářství čas nebyl! Nebýt babiček a dědečků, museli bychom výchovné prostředí v tehdejší venkovské rodině hodnotit z dnešního hlediska jako vysloveně „deprivační““ (Matějček, Dytrych 1997: 30).*

Změna nastala také v 19. století, projevovala se ve formě defenzivního postoje namířeného proti prarodičům. Výchovu v té době začaly ovlivňovat především snahy o zvýšení růstu armády a také vojenské moci, což se projevovalo jako úsilí, vycvičit z chlapců pořádné vojáky a vštípit jim vojenské myšlení. Dosavadní působení prarodičů, při výchově převážně pak babiček, bylo zpochybňováno. Byla jim přisuzována vina za to, že děti rozmazlují a tento předsudek přetrvával po mnoho dalších generací, s podobnými názory se dokonce můžeme setkat i dnes (Hauserová-Schönerová 1996: 15).

Přeneseme-li se do doby socialismu, zjistíme, že se nejednalo o období zvláště shovívavé k rodinnému životu. Upřednostňována byla spíše institucionální výchova před výchovou v rodině a to za pomoci jeslí, mateřských školek a dětských domovů. Rodiny v Česku se však oproti jiným okolním státům tomuto stylu výchovy snažili bránit. Rodiče dětí, tak na místo jeslí využívali pro výchovu a dozor svých dětí raději pomoc prarodičů a to i v případech, kdy prarodiče s dětmi a vnoučaty nežili v jedné domácnosti.

Pro naši společnost jsou typické stále pevné vazby s rodinami svých dětí, které se se zvyšujícím věkem mohou ještě prohlubovat. V případě, kdy se v mladé rodině objeví nějaké problémy, nastanou-li těžkosti, bývají to právě prarodiče, kteří jako první nabízejí rodině pomocnou ruku a poskytují ochranu. Oproti tomu američtí prarodiče, jsou mnohem více nezávislí na svých potomcích (Matějček, Dytrych 1997: 31-33). „*Cestují, sportují, mají své*

kluby, svůj život. Se svými vnoučaty se potěší, berou na vědomí jejich úspěchy, pochlubí se jimi, tak jako ti naši starouškové, ale že by se v mladé rodině mohli nějak uplatnit, to je moc nenapadne“ (Matějček, Dytrych 1997: 33).

3 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY

Již z názvu je patrné, že jde o vztahy mezi lidmi různých věkových kategorií. Tato různorodost je založena na rozdílnosti v psychických, sociálních, fyzických, a poznávacích procesech. To sebou ovšem nese i odlišnosti v pohledu na svět a k jeho postoji, výrazné rozdíly prožitých životních zkušeností a v neposlední řadě způsob jednání s ostatními lidmi a řešení nastalých konfliktů. Pro každou věkovou kategorii by tak mělo být důležité pochopení ostatních věkových skupin. Vztahy mezi jednotlivými generacemi se neustále mění a to jak po stránce intenzity tak i obsahu. Dalším důležitým faktorem je uvědomění si individuality každého jedince, ne každá osoba ve stejném věku se chová a jedná stejně. Každý jedinec ať chce nebo ne je nějakým způsobem propojen s prostředím a mezi těmito dvěma činiteli dochází k vzájemnému ovlivňování. „*To vše otvírá prostor pro porozumění tomu, jak si lidé různých generací vytvářejí svoji osobní identitu a jak zvládají mezigenerační interakce a komunikaci v jejich pestrosti a variabilitě*“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 74).

Mezigeneračními vztahy se zabývá mnoho teorií. Jednou z nich je teorie směny, která je založena na výměně zdrojů, mezi jednotlivými stranami. V tomto případě se jedná o prarodiče, rodiče a vnoučata. Jde o udělení pomoci, podpory, prostředků, lásky, rad a jiných služeb, které jedná ze stran je ochotna poskytovat, druhá je připravena je přijímat a naopak. Díky této vzájemné potřebnosti vzniká mezi zúčastněnými stranami vzájemný vztah.

Mezi další patří sociálně psychologická teorie skupinové dynamiky. Ta uvádí spojitost mezi pospolitostí a vzájemným působením, dalo by se tedy říci, že tak jak členové drží pospolu, jak se podporují a navzájem si pomáhají, jak se mají rádi a tráví spolu čas, tak na sebe i navzájem působí a jsou si vzájemně podobní (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 75).

„*Luescher (in Bengtson, Lowenstein, 2006) jako interpretační schéma pro mezigenerační vztahy nabízí koncept „mezigenerační ambivalence*“ (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 76). To lze vysvětlit jako současnou existenci protichůdných citových projevů k určité osobě, což odráží protikladný vztah mezi prarodiči a jejich již dospělými dětmi. Díky tomu, že život v každé rodině je dnes velmi rozmanitý a vyskytují se v něm jevy jako je rozvod, odloučení, opětovný sňatek, smíšené manželství a mnohé jiné zátěžové faktory, je současná existence protichůdných citových projevů, právě tím základním rysem dalo by se říci i symbolem mezigeneračních vztahů. V souladu s přeměnou společností se mění i vztahy mezi generacemi. Nejedná se však o proměnu, kdy by docházelo k jejich úpadku. I přes to, že se v dnešní době mezigenerační vztahy projevují odlišným stylem, jejich projevy jsou stále intenzivní. Členové v rodině mají chuť a jsou ochotni se podporovat a poskytovat si potřebnou pomoc, i přesto však

členové rodiny mnohdy zaujímají postoj, který pomoc nepředpokládá. To bývá spojeno se snahou být co nejvíce samostatný a nezávislý (Rabušicová, Kamanová, Pevná 2011: 76-77).

3.1 Mezigenerační rozdíly

Mladá generace vzhledem k nízkému věku nemá potřebné zkušenosti, které se běžně získávají v průběhu života. Středem jejich zájmu se stává potřeba získání životní síly, která je žene k činorodosti a jednání při uplatňování jejich osobních zájmů. Zřejmá je u mladých lidí žádostivost po všem novém, co se naskytne. Nezáleží na tom, o co jedná touha vyzkoušet a poznávat neustále nové a nové věci se týká všech oblastí života, ať už se jedná o předměty denní potřeby, bydlení, módu, zkušenosti sexuálního charakteru, kulturu nebo společenské tradice. Pro chování této generace je mnohdy příznačný jejich neobvyklý přístup. K ostatním lidem bývají často kritičtí a to bez ohledu na to, s kým zrovna jednají. Kritický postoj zaujímají jak ke generaci stejné věkové kategorie, tak také ke generaci mnohem starší. I když mladí lidé se umí mnohem lépe přizpůsobovat změnám, než jejich rodiče a prarodiče, jsou naopak oproti starší generaci více nároční a vybíravý.

Rozdílem mezi generacemi je také přístup k prosazování svých zájmů a vyjadřování nesouhlasu k určitému stanovisku. Dnes již starší generace také v době svého mládí dávali najevo svůj nesouhlas, bojovali za pomoci protestu, za svá práva a ideály. Rozdíl je ovšem v podobě bojů, kterou dnes mladí pro získání svých zájmů využívají. Častěji než dříve se mladí uchylují k agresi různého typu. Mladá generace je dnes více sobecká, snaží se ukořistit co nejvíce pro sebe, důvodem však nebývá hamižnost, jak by se na první pohled mohlo zdát. Jde spíše o strach z budoucnosti, tedy obavu z toho, že co nezískají hned, to už od života nedostanou. Takové jedince nenapadne, že jsou zde i ostatní členové rodiny, kteří by mohli také něco potřebovat. Žije v přesvědčení, že ostatní členové mají všeho dostatek a po tom co on chce, stejně neprahnou (Cibulec 1980: 24-25). „*Můžeme ale říci, že pramenem chyb mladé generace je její životní nezkušenost, ze které vyvěrá nejistota a někdy i přešlapování na místě, nebo zase naopak spěch a hazardérství*“ (Cibulec 1980: 25).

Podíváme-li se na starší generaci, zjistíme, že právě zkušenosti, které mladým chybí, jsou mezi generacemi klíčovým mezníkem. Jsou to právě ony zkušenosti, které člověku mohou pomoci před opakováním stejných chyb a které nám udávají jakýsi další směr v životě. Ani zkušenosti však nejsou privilegiem každého staršího člověka, i mnozí jedinci ze starší generace opakují stále ty samé chyby dokola a tak prožijí svůj život bez poučení (Cibulec 1980: 25). „*Životní moudrost je další předností (zvláště generace nejstarší), která pramení ze znalosti věci*

i smyslu života“ (Cibulec 1980: 25). S tím je spojena i schopnost umět se správně rozhodnout a neriskovat ve chvíli, kdy je to nevhodné. I tyto vlastnosti se však v nadměrné míře nevyskytují u mladé ani u střední generace a jsou spíše doménou generace nejstarší. Starší a střední generace dokáže lépe ovládat své jednání a reagovat v zátěžových situacích. Než tedy něco učiní, dobře si promyslí následky svého chování a poté až volí způsob jak se zachovat. Jsou také mnohem klidnější, nevyvede je jen tak něco z rovnováhy. To se odráží i na jejich stálosti v oblasti práce a osobního života, tento jev je však nejvýraznější především u střední generace. Jedním z kladných rozdílů mezi generacemi je skutečnost, že někteří jedinci nejstaršího pokolení dokáží tolerovat nedostatky a omyly, které páchá generace mladých. Jde z jejich strany vlastně o projev poučení se ze zkušeností a pochopení vlastních chyb, mnohdy se totiž může jednat o chyby, které v minulosti sami zažili.

Velkým rozdílem mezi generacemi je pak fakt, že nejstarší generace na rozdíl od ostatních velmi lpí na tradicích a hodnotách. Tito jedinci se cítí ohroženi ve chvíli, kdy začne nějaká změna zasahovat do jejich zaběhnutého způsobu života a tedy se jejich bezprostředně týkat. Stejně jako je mladá generace velmi kritická ke svému okolí, tak i generace starých lidí mají tendenci mladé lidi podceňovat. Tímto jednáním se do jisté míry snaží ochránit své vlastní postavení ve společnosti, před mladou generací, z jejíž strany by mohlo dojít k za ujmutí jejich místa v některých oblastech života. Posledním rozdílem je strach nejstarší generace ze samoty a opuštění jejich rodinou. Na rozdíl od mladé generace, která vyhledává samotu a snaží se být nezávislá, si starší jedinci dobře uvědomují, že může nastat doba, kdy budou pomoc svých nejbližších potřebovat a dost možná na ni budou i závislí. Obava z toho, že je pak všichni opustí ve chvíli, kdy je budou nejvíce potřebovat je velká (Cibulec 1980: 25-26).

3.2 Mezigenerační učení a pochopení

V učení obecně jde o předávání a získávání znalostí, zkušeností a dovedností. U mezigeneračního učení se jedná o přenos těchto dispozic mezi lidmi narozených v různých dobách, avšak v určitém období žijících a setkávajících se i přesto, že jedinci jsou různých věkových kategoriích. K přenosu zkušeností a znalostí dochází jak od starší generace k té mladší, tak samozřejmě i na opak.

Vnoučata jsou schopni své prarodiče zasvětit například do světa moderních technologií, učit je pochopit mladou generaci, podporují jejich vitalitu a udržují je v neustále akci a pohotovosti. Vnouče může své prarodiče do jisté míry naučit dovednosti a pochopení, některého z jeho koníčků, kterému se věnuje. Pokud se tedy dítě ve svém volném čase věnuje například

nějakému tanci, své prarodiče poté během společně tráveného času má možnost do tohoto tance zasvětit. Záleží samozřejmě na věku, zdravotním stavu spontánnosti a mnohdy jisté bláznivosti prarodiče. Vzhledem ke změně věkového období, v kterém jedinci z role rodiče přecházejí do role prarodiče. Je možné se svými vnoučaty zažívat a zkoušet aktivity a věci, které bychom jako rodiče svých dětí nikdy nedovolili. Ve chvíli, kdy se osoby stávají prarodiči, přenechávají hlavní výchovnou roli na rodičích, tedy svých dětech a pro ně se pak naskytuje možnost být těmi prarodiči, kteří s vnoučaty dělají „blbiny“ a zažívají společné chvíle, na které děti nikdy nezapomenou.

Naopak prarodiče, předávají svým vnoučatům své životní zkušenosti, učí je jak se v životě prosadit a začlenit se do společnosti. Snaží se vnoučata učit úctě a pochopení ke staří a také pomoci a podpoře svému okolí. Prarodič může učit vnouče činnostem, které jsou dnes sice zastaralé, ale v době jeho mladí a dospělosti se využívali a jejich přínos lze nalézt i v dnešní době. Jde například o předávání znalostí ve výrobě nějaké věci, způsob využití některých přírodních produktů, vysvětlení způsobu dřívější výroby mnohých věcí, u babiček může jít o rady ohledně vaření. V rodině, kde jeden z rodičů není přítomný nebo svou roli v životě dítěte nezastává, jak by měl, se pak mnohdy právě prarodič stává tím, kdo na sebe přebírá zodpovědnost za to dítěte všemu potřebnému a společností vyžadovanému naučit.

Neodmyslitelnou úlohu v procesu učení hrají samozřejmě také rodiče, děti ty by měli svou výchovou směřovat k naučení všech potřebných znalostí a dovedností pro jeho přítomný, ale také hlavně budoucí život. Stejně jako prarodiče i oni své děti učí začleňování se do společnosti, předávají jim své životní poznatky, varují je před možnými nástrahami a rádi jim jak se bránit, učí je také postoji k autoritám a do jisté míry určité poslušnosti. Rodiče by své děti, měli vzdělávat ve všech oblastech běžného života. Naučit je jak jednat s ostatními lidmi, jak se správně rozhodovat a nenechat se ovlivnit, dále jak se starat o rodinu a o domácnost, jak prosazovat své zájmy a také jak spolupracovat s ostatními členy rodiny i se svým okolím. Svým chováním a přístupem k nim, je také učí jak vychovávat a starat se o dítě. Chováním mezi rodiči jim pak předávají zkušenosti v oblasti partnerství, tedy jak přistupovat a jednat s manželkou/manželem popřípadě partnerkou/partnerem, ale také například jak řešit vzniklé konflikty a spory, jak se chovat v případě, kdy mají pocit nespravedlnosti a chtějí se bránit. V neposlední řadě pak jak podpořit a pomoci těm kteří to potřebují. Nejde však o to, aby je za každou cenu chránili a nenechali je, aby se třeba i svým špatným rozhodnutím spálili. Jak se říká i špatná zkušenost je zkušenost a dítě se díky ní může poučit ve svém budoucím rozhodování.

„Podle iniciativy EAGLE (European approaches to inter-generational lifelong learning) (Hatton-Yeo, 2008, s. 3) je mezigenerační učení „proces, jehož prostřednictvím jedinci všeho věku získávají dovednosti a znalosti, ale také postoje a hodnoty, a to z každodenních zkušeností, ze všech dostupných zdrojů a všemi způsoby v jejich vlastních, žitých světech. Vztáhneme-li tuto definici mezigeneračního učení k obvyklým kategoriím učení, můžeme konstatovat, že se jedná jak o učení záměrné, tak nezáměrné, jak vědomé, tak nevědomé, dále senzomotorické, verbálně kognitivní či sociální učení, celoživotní a všeživotní, formální, neformálním a informálním. Jeho základním distinktivním znakem oproti jiným typům učení je, jak se zdá, pouze spoluúčast lidí z různých generací. Mohou to být jak dvě generace jdoucí za sebou, tak generace ob jednu či dokonce ob dvě“ (Rabušicová, Brücknerová, Kamanová 2016: 18-19).

3.3 Liberální a tradiční výchova vnoučat

Tradiční výchova – Jedná se o typ výchovy, kdy rodiče a prarodiče předávají svým potomkům veškeré pro ně důležité informace, poznatky, zodpovědnost, názory, dojem o vhodném chování, představu o to jak má vypadat správný život a ostatní hodnoty potřebné pro budoucí život dítěte. Předání těchto životních hodnot svým vnoučatům vnímají jako jejich právo dokonce jako jistou povinnost, jak dotyčného jedince připravit na samostatný život bez jejich dohledu a pomoci. I přes to, že způsob jaký volí, považují za ten nejvhodnější. Předání hodnot uskutečňují mnohdy i za pomoci opatření, které vnoučeti do jisté míry stanovují hranice. Díky těmto hranicím pak, nemá dítě příležitost poznat hodnoty, které dospělý podílející se na jejich výchově považují za nepřijatelné a tudíž nevhodné, aby mohli sami dojít k vlastnímu úsudku. Na druhou stranu je k tomuto typu výchovy důležité říci, že jeho aplikace v rodině ve většině případů zvyšuje její nedotknutelnost, posiluje mezigenerační vztahy a celistvost vytvořených hodnot. Negativním jevem, který se na straně dítěte může objevit, pak bývá vznik neschopnosti se samostatně rozhodovat a při případném rozhodnutí zvolit správnou volbu. V rámci tradičního typu výchovy existuje již modernější verze pojmenovaná demokratická. I ta klade důraz především na udržování hodnot předaných a stanovených rodinou, avšak nalezneme zde místo pro rozhovor o rozdílných hodnotách. To je založeno na skutečnosti, že dítě by k rozhodnutí pokračovat v předávání a dodržování rodinných hodnotách mělo dojít samostatně a především svobodným rozhodnutím (Možný 2002: 133-134).

Liberální – „*Liberální koncept naopak předpokládá, že rodiče nebudou pokud možno vůbec nijak ovlivňovat dítě ve volbě hodnot a při vytváření představy dobrého života. Necháávají na něm, ať si samo vybere, co bude pro jeho život podle jeho názoru nejlepší: pokud mají o něco*

usilovat, pak jen o ochranu dítěte před vlivy, které by mu volný výběr omezovaly“ (Možný 2002: 133). Vzhledem k proměně společnosti, která apeluje na jedincovu průbojnost, vysoké sebevědomí a život bez hranic se tento model začal prosazovat také v oblasti výchovy dětí a to jak ze strany rodičů, tak také prarodičů. V rodině, která upřednostňuje tento výchovný styl, se k dítěti přistupuje jako k jedinci, kterému se nic nezakazuje. Dítě má ve všem právo svobodné volby, bez jakéhokoli omezení. Prarodiče nestanovují svým vnoučatům žádné hranice, dítě tak nemá snahu ani potřebu se nad svým chováním a jednáním zamýšlet. Veškeré jeho chování je spontánní bez strachu z odezvy. Vznikne-li jakýkoli problém prarodiče nebo rodiče se o to postarají, nevyžadují po dítěti, aby ke vzniklé situaci zastalo nějaký postoj. Jinak řečeno, chrání své potomky před tím, aby si uvědomili dopady svého jednání a sami za něho nesli následky. Taková výchova sebou nese také neschopnost dítěte v případě potřeby pomoci druhým. Nejsou svoji rodinou vedeny k tomu, že by se měli zapojit do starosti o domácnost a její členy. Dítě zkrátka nemusí pracovat, pomáhat, chodit na brigády, protože to po nich nikdo nevyžaduje. O co je potřeba se postarat zařídí ostatní dospělý členové. Často dochází až k situaci, že se prarodiče a rodiče stávají otroky svých vlastních potomků. Tento přístup si sebou samozřejmě dítě nese i do své dospělosti, kdy předpokládá, že se i nadále budou ostatní lidé přizpůsobovat jeho potřebám a požadavkům, ustupovat při vzniku konfliktu a nevyžadovat po něm, aby se ke svým činům postavil čelem. Rodina si mnohdy příliš neuvědomuje dopad, který do budoucna sebou tento výchovný styl může nést a to jak pro dítě samotné, tak především pro jeho okolí a v neposlední řadě také pro danou rodinu. Dítě vychovávané tímto stylem bude v budoucnu jen těžko v případě potřeby schopno se postarat o své nejbližší a to nejen z důvodu, že pro to nebude mít důvod a nebude vědět jak, ale především z důvodu, že bude mít dělat samo co se sebou, aby si poradilo v náročných životních zkouškách (Čapek, Čapková 2010: 13).

4 VĚDECKÝ VÝZKUM

4.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je zmapovat, jak vnímá svoji roli v rodině současný prarodič. S ohledem na skutečnost, že výzkum byl zaměřen pouze na ženy, tedy babičky snažím se za pomoci tazatelských otázek odpovědět na dotazy typu, co pro ženu v dnešní době vlastně znamená být babička. Čeho se taková role podle ni týká, tedy co je úlohou dnešních babiček a existuje-li dle ní ideální babička. Ptám se, zda jsou s touto rolí spokojeni a nemají-li potřebu něco změnit. Zajímá mě, jejich názor na výchovu rodičů svých vnoučat, a zda z jejich strany existuje nějaký rozdíl, pokud pečují o vnoučata svého syna nebo naopak dcery.

4.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

- Jak vypadá role babičky v současné rodině?

Podotázky:

- Jaké konkrétní činnosti a úlohy plní současný prarodič?
- Jaká je spokojenost babiček s jejich rolí?
- Jak se podílí na výchově vnoučat?

Tazatelské otázky:

- V jaké vzdálenosti od svých vnoučat žijete?
- Kolik máte vnoučat? Jak jsou staré?
- Jste babička od dcery nebo od syna? Liší se to nějak v péči o vnoučata?
- Jak často se vidíte? Jak to hodnotíte?
- Jak vypadá čas strávený s vnoučaty?
- Co konkrétně s vnoučaty děláte? Jak mladým rodičům pomáháte s vnoučaty?
- Podílí se na péči i dědeček?
- V čem konkrétně vás vnoučata potřebují?
- Vyhovuje vám čas strávený s vnoučaty? Chtěla byste to nějak změnit? Pokud ano jak?
- Co vám dělá největší radost s vnoučaty? Co vám dělá největší starost?
- Domlouváte se s rodiči na pravidlech ohledně výchovy? Jak je potom dodržujete?

- V jakých situacích dokážete odmítnout hlídání vnoučat?
- Vychovávají rodiče podobně, jako jste vychovávala vy, pokud ne jak se výchova liší?
- Vzpomenete si, co jste cítila, když jste zjistila, že budete babička?
- Jste podle vás ideální babička, pokud ne jak by měla vypadat?
- Je něco, co nefunguje ve vztahu s rodiči a vnoučaty? Jaké máte konflikty?

4.3 Metodologie – případová studie

Případová studie je výzkumná metoda, která je založena na důkladném průzkumu a pochopení malého množství respondentů, událostí nebo procesů. Jde o zjišťování pravdivých informací týkající se studovaného případů, v našem případě respondenta. Podstatou během zkoumání je, vždy případ, který zkoumáme. Respondent by měl být zkoumán v pro něho co nejpřirozenějším prostředí a informace o něm by měly být analyzovány jako celek, nemělo by docházet k oddělování určitých částí. Jelikož podstatou je prozkoumat jednotlivé části zkoumaného objektu, jako součást celku. Odhalování vztahů a poměrů mezi jednotlivými díly dokáže objasnit jádro dané situace. Záměrem výzkumníka je vysvětlit vzájemné působení mezi respondentem a jeho okolím, toho lze dosáhnout vhodnou kombinací dostupných metod sběru dat a zároveň informačních zdrojů. „*Klíčové jsou pro takto pojaté případové studie kvalitativní techniky, tj. všechny formy pozorování a rozhovorů, analýza dokumentů apod.*“ (Švaříček, Šedřová 2007: 97). U případových studií by měl být kladen velký význam na čas a to z důvodu získání co nejvíce a hlavně co nejpřesnějších informací o zkoumaném objektu. Proto, abychom mohli pochopit a následně objasnit získané informace týkající se respondenta, je nutné s daným jedincem strávit potřebný čas. Důležitým přínosem této studie je již zmiňované zkoumání respondenta v jeho přirozeném prostředí. Díky kterému lze nahlédnout a pozorovat jeho běžný život. Jak se dotyčný chová, jak dokáže působit a ovlivnit své nejbližší okolí a naopak co z jeho okolí působí na něho samotného a co ho ovlivňuje.

Při rozhodování, zda zvolit případovou studii pro svůj výzkum si musí badatel vždy položit otázku, jaké výsledky předpokládá, že získá a co by rád průzkumem zjistil. „*Volbou výzkumného plánu se detailněji zabýval Yin (2003), který vymezil tři kritéria vhodnosti využití jednotlivých strategií:*

1. *typ výzkumné otázky;*
2. *rozsah kontroly, kterou má badatel nad událostmi souvisejícími se zkoumaným jevem;*
3. *zaměření na proběhlé nebo současné události“ (Švaříček, Šedřová 2007: 101)*

S ohledem na tyto tři vlastnosti se dá říci, že zvolit případovou studii pro určitý výzkum se hodí v případě, kdy pokládáme otázky typu, jak nebo proč dochází k určitým úkazům, nad kterými nemáme kontrolu a které není možno nebo jen zcela výjimečně ovlivnit. Tento kvalitativní design využívá volbu záměrného výběru a to proto, aby zkoumaný objekt splňoval požadavky a vlastnil charakteristické znaky, které výzkumník ke své studii požaduje. Zároveň musí badatel zohlednit výběr respondentu, kteří jsou ochotni se jeho šetření zúčastnit a zodpovědět jeho otázky.

I případová studia stejně jako většina ostatních kvalitativních metod se dělí na několik fází, ty na sebe navazují, ale dochází také k jejich vzájemnému prolínání. V první řadě se jedná o stanovení zkoumaného tématu a výzkumných otázek. Během této fáze se výzkumník zaměřuje na určení pole působnosti daného výzkumu, dále by měl objasnit, k čemu by měl onen výzkum sloužit, a jaké jsou důvody, proto, aby se tímto tématem zabýval. Jendou z nejdůležitějších věcí během průzkumu jsou výzkumné otázky, ty „*[...]nastihují metody sběru dat, vymezují výzkumný prostor a jeho hranice, popřípadě limity a v neposlední řadě naznačují způsob vyhodnocení dat*“ (Švaříček, Šedřová 2007: 108). V druhé fázi pak ze strany badatele dochází k volbě zkoumaného případu, v této fázi se také již rozhoduje o skutečné metodě sběru dat. Jak již bylo uvedeno, jednotlivé fáze se mezi sebou mohou prolínat, ne jinak je tomu i v případě první a druhé fáze. Zároveň s druhou fází přichází také chvíle, kdy je nutno formulovat morální a mravní hlediska, ke kterým může během bádání dojít. Jelikož jsou tyto typy studií většinou značně osobní, je důležité respondentům veškeré úkony, které se jich samotných i daného výzkumu týkají pečlivě a srozumitelně objasnit. Rozhodne-li se výzkumník jednání s respondentem jakkoli zaznamenávat, ať už se jedná o audio nebo video nahrávky, může tak učinit vždy pouze se souhlasem zkoumané osoby. U veškerých výzkumů by také mělo být dodrženo pravidlo anonymity, před zveřejněním výsledků šetření by pak tyto informace měli nejdříve být podstoupeny právě hlavním aktérům daného výzkumu. Další z neodmyslitelnou částí případové, ale i ostatních studií je sběr dat. Během získávání potřebných informací od svých respondentů je nutné zvolit vhodný způsob, jak dané informace co nejlépe zaznamenat a především jak je uložit, aby byly výzkumníkovi k dispozici v dalších krocích jeho studie, kterou je analýza dat. V této fázi se výzkumník jak už název napovídá, zaměřuje na rozbor dat, které získal během svého šetření. Jinak řečeno jde o pochopení, podrobné vysvětlení, předložení nebo také o znázornění získaných dat zkoumaného případu takovým způsobem, aby si výzkumník byl schopen za pomoci získaných dat zodpovědět své stanovené badatelské otázky. Poslední fází případové studie je interpretace výsledků prostřednictvím výzkumné zprávy. Tato zpráva by měla čtenáři přiblížit, jakým výzkumným

problémem se autor práce zabýval. Objasňuje, kterých metod a postupu bylo v dané práci využito, dále výzkumník ve zprávě vysvětluje, z jakého důvodu si pro výzkum vybral právě ony respondenty a v neposlední řadě interpretuje jejich vyprávění. (Švaříček, Šed'ová 2007: 100-108) „*Absence uceleného uznávaného přístupu k datům vzešlým ze studia případů v praxi znamená, že téměř každá studie představuje do jisté míry originální analytický a interpretativní přístup. Jediným společným znakem a tím i specifickým případových studií ve srovnání s dalšími kvalitativními scénáři je již zmiňovaný pohled na případ jako na integrovaný systém*“ (Švaříček, Šed'ová 2007: 109).

4.4 Výběr výzkumného souboru

Nejlepší způsob, jak určit výběrový soubor, pro mě v tomto případě byl záměrný výběr. „*Záměrný výběr se uskutečňuje na základě určení relevantních znaků, tj. takové znaky základního souboru, které jsou důležité pro dané zkoumání*“ (Gavora 2008: 79). Hlavním kritériem při výběru souboru bylo zaměření se na hledání žen, které ve svém životě dospěly do fáze, kdy se již staly prarodičem a mohou mi tak sdělit svůj názor jak na tuto roli, tak také na výchovu vnoučat a na čas který s nimi tráví. Nejedná se však pouze o osoby důchodového věku jak by se na první pohled mohlo zdát. Naopak jde o osoby, které jsou v různých věkových kategoriích. Do mého výzkumného souboru tedy byly zahrnuty 3 respondentky ve věku od 46 – 77 let, které byly ochotny se mnou spolupracovat, poskytnou mi rozhovor a odpovědět mi na otázky potřebné pro můj výzkum. Během výběru jsem se především zaměřovala na rozdílnost mezi jednotlivými respondentkami, ať už se jedná o rozdíly po stránce jejich věku a věku vnoučat, tak také odlišností v místě jejich bydlení. Tedy konkrétně, zda se jedná o babičky žijící na vesnici či ve městě. Dále jde o rozdíly v partnerském soužití a tedy zda žijí s partnerem nebo bez partnera, a z jakého důvodu tomu tak je. V poslední řadě jde také o rozdíl, zda sdílí svou domácnost se svými dětmi a vnoučaty či nikoli.

První respondentce je 46 let, je zaměstnaná žije v menším městě, konkrétně se jedná o Vysoké Mýto a to se svým druhým manželem. S tím má 10 letého syna, kterému byl diagnostikován autismus. S předchozího manželství má dvě dcery, přičemž od prvorozené má právě ona tři vnoučata, jedná se o Lukáše 5 let Tereška 2,5 roku a Karolínka 1 rok. Nebydlí ve společné domácnosti se svými vnoučaty a dětmi, ale pouze s manželem a jejich již zmíněným nezletilým synem. Co se druhé respondentky týká, jedná se o důchodkyni, avšak stále pracující. Této ženě je 61 let bydlí na vesnici jménem Modřec a to bez manžela, avšak s rodinou své dcery a tedy s jedním z vnoučat. Respondentka byla jednou vdaná bohužel manžel ji zemřel v nízkém

věku, poté již žila pouze s partnerem, od kterého před pár lety odešla. S manželem má syna a dceru, díky kterým se stala trojnásobnou babičkou od syna má tedy dvě vnučky prvorozené Tereze je 17 let a druhé Adéle 12 let. Od dcery pak má jednu vnučku Šarlotu, které je také 12 let. Třetí a poslední respondentka je nejstarší a tedy 77 let. Část svého života žila s manželem ve městě Chvaletice, po smrti svého druha se přestěhovala do města Chrudim, kde žije asi posledních 7 let. Bydlí sama a je na starobním důchodu. S manželem mají dceru a syna, oba jsou již dospělí a mají své rodiny. Od dcery má proto vnuka Lukáše 38 let ten má již své děti, proto se má respondentka již stala prababičkou pravnoučatům Vojtovi a Jakubovi. Druhým vnukem od dcery je 34 letý Milan žijící v Anglii, ten má také již svoji rodinu, která se nedávno rozrostla o 8. měsíčního potomka Huga. Od syna se pak jedná o vnuka Kevina 20 let a vnučku Nikolu 17 let, kteří žijí v Kanadě.

5 SBĚR DAT

Po sestavení tazatelských otázek, zamyšlení a rozhodnutí se které respondentky budou pro můj výzkum nejvhodnější, jsem tyto dané osoby kontaktovala a poprosila je o spolupráci na tomto projektu. Nejprve jsem jim pečlivě vysvětlila, čeho se výzkum týká a z jakého důvodu jej uskutečňuji. Dvě ze tří respondentek souhlasily bez velkého otálení. Jedna měla poněkud obavy, zda bude schopna mi na mé otázky odpovědět, nakonec však také souhlasila s tím, že to určitě alespoň zkusí. Pro realizaci výzkumu jsem si tedy vybrala respondentky dostupné ve svém okolí a také osoby, které se mi pro výzkum zdají nejvhodnější. Tyto respondentky tedy všechny pochází z Pardubického kraje, avšak každá z poněkud jiné části. U jedné z respondentek se jedná o město Chrudim, část života ovšem respondentka žila ve městě Chvaletice. Další z dotazovaných žije nyní ve vesnici Modřec, avšak také ona žila určitou dobu ve městě a to konkrétně v Chocni. Poslední z respondentek žije ve městě Vysoké Mýto. Získávání informací se uskutečnilo za pomoci rozhovorů. Snažila jsem se, aby se rozhovory uskutečnili pro respondentky v co nejpřirozenějším prostředí, aby na rozhovor měli potřebný klid a nijak je nerušilo okolí nebo nechtěné osoby. Proto jsem každé z nich dala na výběr, kde se chtějí sejit. U dvou z dotazovaných jsem se domluvila, že se sejdeme v jejich bytě, s třetí respondentkou jsem se sešla v její kanceláři, kterou má sama pro sebe a kde i tak tedy byl dostatečný klid na průběh rozhovoru. Výzkum probíhal přibližně v období dvou měsíců. Každou respondentku jsem na začátku rozhovoru seznámila s tématem své práce a vysvětlila jim, co po nich budu během rozhovorů požadovat. Upozornila jsem je také na skutečnost, že pokud nejsou zásadně proti, budou rozhovory nahrávány a to z důvodu zjednodušení další práce s nimi. Žádná z dotazovaných s nahráváním problém neměla, všechny jsem také ubezpečila, že výzkum je zcela anonymní. Rozhovory s dotazovanými probíhaly v naprostém pořádku, všechny respondentky se snažily odpovídat co nejdůkladněji a nejpřesněji na veškeré mé otázky. Byly velice ochotné a v případě, že došlo k nějaké nejasnosti nebo bylo potřeba něco v rozhovoru upřesnit, za pomoci doplňujících otázek jsem se vždy doptala na vše, co jsem potřebovala zjistit. Věk respondentek byl 77, 61 a 46 let. Pro další práci s daty jsem proto podle věku rozdělila respondentky od nejstarší po nejmladší a každé přiřadila číslo. Respondentka ve věku 77 let dostala tedy číslo 1. Dotazovaná ve věku 61 pak číslo 2 a poslední babička ve věku 46 let má přiřazené číslo 3.

5.1 Vyhodnocení výzkumného šetření

Rozhovor s první respondentkou probíhal v jejím bytě v Chrudimi, konkrétně v jejím obývacím pokoji, kde měla vystaveno mnoho fotek celé její rodiny, po ukončení rozhovoru jsem tak měla možnost prohlédnout si fotografie osob, o kterých byla během našeho povídání řeč. Před začátkem rozhovoru jsem dotyčné vysvětlila, z jakého důvodu s ní tento rozhovor uskutečňuji a vyložila jsem ji co od ni budu požadovat. U tohoto rozhovoru byla přítomna pouze dotazovaná a výzkumník tedy má osoba. Po celou dobu našeho povídání byla respondentka hovorná, avšak byla na ni znát jakási prvotní nejistota, která však během asi prvních třech otázek opadla a dotazovaná se poté s velkým zanícením rozpovídala o celé své rodině. Mluvila nejen o svých vnoučatech a dětech, ale také o svých pravnucích. Z jejího vyprávění bylo zřejmé, že i přes skutečnost, že se jedná již o prababičku, mají k ní chlapi velmi vřelý vztah a často se společně navštěvují. Díky tomu, že dotyčná žije v bytě sama, nebylo kolem nic, co by nás nějakým způsobem během rozhovoru rozptylovalo nebo nás při něm omezovalo. Vzhledem k již vyššímu věku respondentky bylo znát, že se ji občas některá slova pletou nebo se ji hůře vyslovují. I tak se mi však rozhovor s ní dělal dobře a dotazovaná byla ochotná odpovědět na všechny mé otázky.

S druhou respondentkou jsem se po telefonické domluvě sešla také v místě její trvalého bydliště a tedy na vesnici jménem Modřec. Zde se však jednalo o společné bydlení s rodinou od dcery. Po mém příchodu se v jejich bytě vyskytovala pouze respondentka a její dcera. Dotyčná seděla v obývacím pokoji a ihned se mě začala vyptávat, co po ni budu chtít, neustále mi opakovala, že si není jistá, zda je ta nejvhodnější kandidátka a jestli mi rozhovor právě s ní k něčemu bude. Proto jsem se ji snažila ihned na začátku ujistit, že se nejedná o žádný vědomostní kvíz, ale pouze o její subjektivní názor na věc. Po odsouhlasení, že se tedy do rozhovoru společně pustíme, jsem se zeptala, zda ho chce provádět v obývacím pokoji, v kterém jsme se právě nacházeli, nebo jestli se chce přesunout někam, kde nebude mít pro své odpovědi svědky. Její rozhodnutí bylo takové, že jsme se přesunuly do dětského pokoje její dvanáctileté vnučky, který s ní ovšem od doby jejího nastěhování do rodiny společně obývá. Při našem povídání jsme se v pokoji nacházeli pouze samy, jelikož vnučka byla právě na dovolené se svými druhými prarodiči a dcera nás žádným způsobem nerušila. Jako první po příchodu do onoho pokoje mě napadlo, zda takové soužití babičce a vnučce vyhovuje a jak dlouhou může fungovat, než to jedné nebo druhé straně začne být nepříjemné. Avšak jak je mi známo, tak dotyčná si již hledá vlastní bydlení a chce se tedy od rodiny přestěhovat do svého soukromí. Prostředí daného pokoje bylo v celku příjemné, otevřeným oknem byli venku slyšet

ptáci a čilí ruch na vesnici. Zhruba uprostřed rozhovoru se zvenčí začaly ozývat zvuky nějakého stroje, v tu chvíli jsem začala mít poněkud obavy, zda bude náš nahrávaný rozhovor po přehrání slyšet, ale mé obavy byly zbytečné. Po položení několika prvních otázek byla na respondentce vidět jistá úleva díky tomu, že se přesvědčila, že se opravdu nejedná o žádné vědomostní otázky. I tak po dobu naší konverzace bylo na dotyčné znát, jak sama sebe hlídá a kontroluje, aby neřekla něco hloupého nebo nevhodného. Mnohdy hledala a nemohla nalézt správné výrazy, někdy nevěděla jak danou situaci nebo stav vysvětlit a popsat. Nakonec jsme však společnými silami konverzaci dotáhly do zdárného konce a respondentka na sebe dokonce byla, dalo by se říci pyšná, jak rozhovor zvládla.

S mojí třetí a poslední respondentkou jsem se sešla v její kanceláři v Pardubicích. Přestože mě dotyčná již předem upozorňovala, že v případě takových teplot, které venku právě panovaly se v oné místnosti, nedá moc dlouho vydržet, bylo prostředí příjemné a díky tomu, že naše schůzka proběhla brzo ráno, nebylo teplo v místnosti tak velké. Po mém příchodu jsem s respondentkou prohodila několik vět, právě tato respondentka mi je věkově nejbližší a díky tomu, že jsem s dotyčnou před nějakou dobu pracovala a od té doby jsme se již neviděly, měla toho spoustu na srdci. Než jsme se pustili do samotného rozhovoru, vysvětlila jsem i jí stejně jako předchozím respondentkám o co je jedná a co po ni zhruba budu chtít. Před zahájením naší konverzace jsem musela dotyčnou poprosit, zda by mohla vypnout rádio, aby nás nerušilo a také proto, aby nahrávka byla dobře slyšet. I při této konverzaci jsem byla s onou respondentkou o samotě bez přítomnosti, jiné osoby. Během našeho rozhovoru byly po celou dobu otevřeny dveře na chodbu a střešní okno. Díky mírnému průvanu to bylo velice příjemné, avšak po celou dobu jsem měla nepříjemný pocit z toho, aby někdo nestál na chodbě a náš rozhovor neposlouchal. Pravdou ovšem je, že její kancelář se nachází na konci chodby a i mimo to, se v této budově mnoho lidí nevyskytuje. Střešní okna byla směřována do dvora, proto nás ani zvenčí nic nerušilo. Musím říci, že právě od této dotazované jsem očekávala, že bude velice výřečná a její odpovědi budou vyčerpávající. Bylo to, ale spíše naopak prvních zhruba šest otázek byly její odpovědi poměrně stručné a nebylo příliš možností jak je více rozvést. V druhé polovině dotazů se však již rozpovídala a jednotlivá témata rozebírala i za hranici stručných odpovědí. Jako jediná z dotazovaných však byla již od začátku velmi bezprostřední, často se smála a odpovídala ihned prvními slovy, které ji napadly.

5.2 Interpretace dat

5.2.1 Aktivity s vnoučaty a úlohy prarodiče

Každá z dotazovaných respondentek uvedla v celku podobné aktivity, které se svými vnoučaty vykonává nebo vykonávala. I tak se ovšem objevovaly drobné rozdíly, které byly vázány, jak k věku prarodiče, tak především k věku v kterém se nachází dané vnouče. Nejmladší z dotazovaných, která má také logicky i nejmladší vnoučata, dokonce uvedla, že aktivity u každého z vnoučat se různí a to právě v závislosti na věku dítěte. Naopak nejstarší z dotazovaných zmiňovala aktivity se svými vnoučaty nejprve v obecné rovině, následně však uvedla, že u vnoučat žijících v cizině byla při výběru aktivit limitována a to jak po mobilní stránce, kdy byla odkázána pouze na rodiče dětí, tak také po stránce časové, kdy s každým ze svých vnoučat měla možnost trávit jiné množství času. Během rozhovorů mě velice překvapil fakt, že nejstarší z respondentek, jako jediná uvedla, že zatím co ona učila a předávala svým vnoučatům zážitky týkající se aktivit, tak se také ona díky vnoučatům naučila a vyzkoušela si nové věci.

- *„Vzhledem k tomu, že každé vnouče je jinak staré a k tomu ještě náš desetiletý autistický syn, tak je to většinou o nějakých hranicích. Každopádně hodně času se s nimi snažíme trávit venku, takže hřiště, prolézačky, pískoviště. Během prázdnin jsme pomalu non stop na plovárně, když je teplo. No a jiné aktivity to už je spíš o konkrétním vnoučeti. S prostřední vnučkou je to třeba hodně malování, zatím co vnuk se synem si třeba něco staví, nebo stráví určitý čas na počítači. Večer pak jsou většinou u sledování pohádek.“* (respondentka č. 3)
- *„Když se, ale vrátím do minulosti, kdy byly vnuci ještě malý. Tak jsem s nimi trávila mnoho času a to díky tomu, že jsme bydleli dvě rodiny po hromadě. Hodně jsme je, s manželem brali na výlety a to jak za rodinou do Poličky a do Sádku, kde mám sestry, tak také na chalupu na Milovech. Pravdou je, že s námi více jezdil nejstarší vnuk od dcery, ten mladší už tolik ne. A co se aktivit týká, tak jsme je s manželem brávali na hory, v létě jsme jim dělávali táborák, takže jsme s nimi opékali burty, chodili jsme s nimi k rybníku plavat a podobně. Snažili jsme se jim co nejlépe vyplnit ten den. No a s vnoučaty z Kanady, jsme se také po dobu našeho pobytu tam snažili s nimi vymyslet určitý program. Chodili jsme s nimi na hřiště, do parku, protože na takové aktivity neměli rodiče příliš čas. Zkrátka hodně jsme vymýšleli program, aby se nenučili. Někdy to bylo dost těžké, jelikož vnučka je dost živá a během chvíli ji věc přestane bavit. Vlastně šlo o to je zabavit od rána do večera, pokud jsme je tedy měli na starosti. S vnoučaty z Kanady tam jsme byli dosti závislí na*

rodičích, jelikož jsme nebyli mobilní. Tam jsme prázdniny třeba trávili na severu na chatě nebo nás někam zavezli a tam jsme byli půl dne. Také jsme ten čas hodně trávili u vody koupáním a různými hrami, jak stolními tak karetními. Zapojovali jsme je také třeba do starosti o zahrádku. Děda s nimi hodně hrál fotbal. Když bylo potřeba, doprovázeli jsme je na různé kroužky třeba na judo, vnučku na fotbal, který hraje už mnoho let a vnuka na hokej. Dnes, když už jsou vnoučata velké, tak se aktivity s nimi samozřejmě změnili, již mají své zájmy, ale stále mě například zvou, abych se s nimi jela podívat na hokejový a fotbalový zápas. A musím říci, že i oni mě učí nové hry, naposledy to byla hra Beer Pong, kde se míčkem člověk strefuje do kelímku s nějakým nápojem. Mělo by jít o hru, kterou tam hrají studenti na kolejích. Zajímavé je sledovat ty změny nyní u pravnoučat. Když jsem se zeptala mladšího pravnuka, jestli by ke mně jezdil, kdybych neměla počítač, tak mi říká no baby asi ne. Kolikrát mě lanařili, abych s nimi šla hrát nějakou počítačovou hru, ale já se je spíš snažím od toho odhánět pryč, když jsou u mě.“ (respondentka č. 1)

Zaměřím-li se na úlohy, které respondentky uvedli, jako hlavní pro jejich roli babičky u všech z dotázaných převládala na prvním místě jejich úloha při hlídání vnoučat. U nejstarší respondentky se dokonce již jedná o hlídání pravnoučat, to probíhalo hlavně v těžké životní situaci jejího nejstaršího vnuka. Mezi další úlohy, které byly při rozhovorech uvedeny, patřila například finanční pomoc, pomoc s domácností nebo třeba pomoc v situaci, kdy mladá rodina potřebuje zajistit nákup. Respondentka číslo dvě, jako jediná uvedla, že slouží svým vnučkám, jako jakási zповědnice, kdy se jí vnoučata svěřují s věcmi, které rodičům neprozradí. U respondentek, které mají manžela nebo manžela měli a byla zde možnost, že by se mohly podílet na péči o vnoučata, jsem se ptala i na tuto otázku. Jejich odpovědi byli značně rozdílné. Zatím co první respondentka u aktivit s vnoučaty zmiňovala i dědečka, tedy mluvila vždy v množném čísle, jako my jsme vnoučata brali a podobně. Tak v úlohách jako je hlídání dalo by se říci u věcí, které se netýkaly zábavy, mluvila pouze o sobě a tedy v čísle jednotném. Druhá z respondentek dědečka v péči o vnoučata naprosto zavrhla a třetí respondentka uvedla, že ano dědeček se na péči o vnoučata podílí. Závěrem ovšem dodala, že se jedná hlavně o dědečka na hraní.

- *„Nejstaršího vnuka jsem například opravdu často hlídala, protože dcera ta ještě dodělávala školu a její manžel byl na vojně, takže po tu dobu jsem vnuka měla hodně na starost já. No tak konkrétně nejstarší vnuk z Nasavrku, mě velmi potřeboval ihned potom, co se jim narodilo první dítě. Hodně jsem hlídala pravnuka, protože jeho manželce objevili rakovinu prsu. Když podstoupila operaci, tak už měli dva syny, takže tam jsem zastupovala částečně roli*

matky, když jeho manželka absolvovala ozařování. Díky tomu, že už jsem byla na důchodě, tak jsem jim mohla s chlapci pomáhat. U vnučat z Kanady, tak tam se jednalo, také o hlídání, ale samozřejmě pouze po dobu té doby, kdy jsme u nich byli. I manžel se na péči o vnučata určitě podílel, ale teda ne v takové míře on byl oproti mně pohodlnější (smích). Veškeré aktivity co se netýkaly sportu, tak jsem dělala převážně já.“ (respondentka č. 1)

- „S vnučkou s kterou bydlím tak pro tu třeba jezdím do školy. Hlídám, když je to potřeba, ale pravdou je, že mladý nikam moc nechodí. Většinou jsou ty dospělý soběstační, a když jim chci pomoc, tak jim pomůžu třeba finančně. Když jedou na dovolenou, tak jim třeba přispějí nějakou korunu. Žádné věci jim sama od sebe nenakupuji, ale když potřebují, něco se jim třeba rozbije tak jim přispějí. Vnučata bych si myslím, že mě mají jako takovou zpovědnici, že mě jako babičce řeknou více než rodičům. Třeba ta co s ní bydlím, ta mi řekne hodně věcí, ty vnučky co jsou v Chocni tak tam je to trochu jiný, ale také mi řeknou mnoho věci a to co vlastně neřeknou rodičům tak probereme spolu. Několikrát mi řekli, že tohle by rodičům nikdy neřekly, nejedná se teda o žádné závažné věci, ale pro ně je to důležitý, takový tajemství co svěří jenom babičce. A sami my řeknou, ale neříkej to mamce a tátovi.“ (respondentka č. 2)
- „No kromě toho hlídání, tak občas třeba s výběrem oblečení, také děláme společné nákupy, protože teď měla dcera s jejím manželem nějakou dobu rozbité auto, takže většinou, když jsem jela nakupovat, tak jsem jim volala, jestli tedy nechtějí jet také. Ale jinak se jim teda do jejich domácnosti moc nemontuji, ona to naše dcera nemá moc ráda.(smích) Co se týká podílení se dědečka na péči o vnučata, tak ano ten se podílí a dalo by se říci, že je to vyloženě dědeček na hraní.“ (respondentka č. 3)

5.2.2 Prarodičovská výchova vnučat

Během rozhovorů s respondentkami se na téma výchova vnučat dvě ze tří dotazovaných vyjadřovali v tom směru, že se do výchovy svých vnučat rodičům nepletou. Svou roli při výchově, tak vnímají spíše jako tu roli „hlídací babičky“, která má na věci svůj názor, ale hlavní rozhodnutí je již na rodičích. Pravidla stanovená ze strany potomků pak berou jako závazná a snaží se je dodržovat. Jedna z dotazovaných uvedla, že si pravidla ohledně výchovy vnučat se svými potomky nikdy nestanovovali.

- „No většinou je to tak, že já si řeknu svůj názor, že bych to třeba takhle nedělala, ale respektuji rozhodnutí rodičů, když to tak chtějí ať si to tak udělají. Ono časem stejně přijde odezva, že babička měla pravdu. Takže řeknu svůj názor na věc, ale když řeknou ne, mi to

takhle nechceme, takhle to nebude, tak je nechám. Myslím si třeba své, ale nijak se jim do rozhodnutí nemíchám. Někdy je to samozřejmě lepší, tak jak to chtějí oni, ale stane se i, že časem přijdou na to, že jsem měla pravdu. To je stejné jako, když jsem já měla malé děti, tak také jsem měla svá pravidla a postupem času jsem musela uznat, že moje matka měla v určitých věcech pravdu. Pravdou je, že u nás mezi mnou a rodiči nefungují vyloženě nějaká striktní pravidla. Většinou se jedná spíše o nějakou situaci, kdy vnouče přijde s tím, že by něco nějak chtělo a rodiče jim na to řeknou ne, tak já potom řeknu, jak to vidím, ale v případě, že trvají na svém, tak to dodržuji. Rozhodně bych nejednala opačně za jejich zády, to je pro mě tabu.“ (respondentka č. 2)

- *„Ano určitě si pravidla stanovujeme a myslím, že za sebe mohu říci, že je dodržuji a za dceru bych řekla také. Většinou je to, ale o domluvě s dcerou, protože její manžel tohle moc neřeší. Více pravidel si teda stanovuje spíše dcera, ale i já mám určitá pravidla, které po nich vyžadují, každopádně jich je určitě méně než ze strany dcery. Upřímně já se snažím dceři do té výchovy moc nekecat.“ (respondentka č. 3)*
- *„Řekla bych, že jsme nikdy neměli stanovená nějaká pravidla, aby mi třeba dcera třeba řekla, tohle to dělat nesmíš nebo tak. Babička je od toho, aby rozmazlovala a i přesto, že ty mantinely jsme nikdy nastavené neměli, tak se nikdy nestalo, aby mi vyčetli, že jsem jim dovolila něco, co by jim rodiče sami nedovolili. A to platí jak u vnoučat od dcery, tak u syna.“ (respondentka č. 1)*

Názory jednotlivých respondentek na výchovu, kterou uplatňují při výchově vnoučat, jejich potomci se dosti různí. V některých odpovědích si dotazované dalo by se říci i protiřečí. Zatímco první respondentka prve uvedla, že si se svými potomky žádná pravidla ohledně výchovy vnoučat nikdy nestanovovali, je z jejích dalších odpovědí zřejmé, že se ji však výchovné metody a prostředky jejího syna při výchově jediné vnučky moc nelíbí. Dokonce bych až řekla, že je s její výchovou dosti nespokojená. I přesto, že své výhrady synovi mnohdy sdělí, mám dojem, že ona sama by prvotní impuls ke změně však nepodala. Podle jejích slov nevychovávali rodiče vnoučata podobně, jako vychovávala ona. Naopak rozdíly jsou velmi znatelné. Třetí respondentka uvedla, že se do výchovy své dceři snaží moc nemluvit, avšak následně zmínila, co všechno se vnoučata vlastně naučili zásluhou, nim tedy díky prarodičům. Nejstarší vnuk prý dokonce vyhledává přítomnost dědečka na místo otce. Její dcera využívá prý podobné výchovné styly jako ona. Poté ovšem také řekla, že u nich doma se méně křičí a děti jsou, tak mnohem spokojenější. Druhá z respondentek pouze uvedla, že se výchova

uplatňovaná ze strany jejích dětí k vnoučatům naprosto odlišuje od výchovy, kterou měli doma v rodině.

- *„Výchova se liší velmi a to v tom, že já jako matka jsem byla poměrně přísná. Moje dcera je naopak mnohem tolerantnější. Například v situaci, když můj 34 letý vnuk ve čtvrtém ročníku v pololetí odešel ze školy s tím, že to nedodělá. Tak já jako jeho matka bych se po něm tenkrát asi prošla, ale dcera to tenkrát vzala tak, že to nechce tak to prostě nechce. Výchova vnoučat v Kanadě vypadá také zcela jinak, tam já bych s vnučkou jako matka asi vytřela podlahu, (smích) protože ona je opravdu strašně nepořádná a líná. Pravdou však je, že já jsem jim nikdy do jejich výchovy nezasahovala. Já jako matka jsem byla hodně přísná, svým dětem jsem řekla, že budou mít minimálně maturitu a na to jsem trvala. Nakonec si ji také oba udělali, i když dcera si ji dodělávala již s dítětem. Nemůžu však zase říci, že by rodiče vnoučata vychovávali nějak špatně. Dcera syny vychovala podle mého názoru dobře. I vnuk z Kanady je úžasný škola mu jde, během prázdnin se snaží si něco vydělat a postarat se o sebe. Jen ta vnučka je taková lenivá. Místo, aby se zapojila do starosti o domácnost, nebo se postarala sama o sebe, tak najednou radši nic nechce. Brigády o prázdninách to vůbec neexistuje, nevím jak letos, ale do jejích 17 let žádnou určitě neměla místo toho raději jezdí po kamarádkách a věnuje se svým aktivitám. Takže ta výchova je vlastně diametrálně jiná, tam se to matce trochu vymklo z ruky a ještě to vlastně pokazil můj syn, tedy otec, který tu dceru neustále hájí, vyzdvihuje, zásobuje ji penězi a vůbec po ni nepožaduje, aby přiložila ruku k dílu. Je to smutný, že to o ni takhle povídám, ale je to čistá pravda, nemůžu říci, že je dobře vychovaná v tom smyslu, aby to rodičům trochu usnadnila nebo tak, to zkrátka vůbec. Teď mi například snacha psala, že ji trápí dcery lenost, (smích) teprve teď. A i synovi jsem teda říkala, že je to s ní špatné, že by si měla najít brigádu a začít trochu fungovat. No tak prý si něco hledá a momentálně má zakázáno jezdit s kamarádkami na chaty a podobně, tak uvidíme, jak to dopadne.“*
(respondentka č. 1)

- *„Já si myslím, že dcera vychovává podobně v tom kontextu, že taky chce dodržování určitých pravidel. S tím, že je má přejaté třeba ode mě tak v tom se logicky dost shodneme. Liší se naopak v tom směru, že mě přijde dcera, jak už jsem říkala taková netrpělivá a na všechno hr, že ji rozčiluje to, co mě už třeba nerozčilí. Z mého pohledu někdy zbytečně věci moc řeší, moc křičí. Ale musím říct, že se klidně s věkem, nevím možná jsem taková také v jejím věku byla, potom by se teda asi ta výchova tolik nelišila celkově, ale spíš v tom daném věku. Mě už třeba dnes připadá zbytečné některé věci řešit, jiné bych zase neřešila*

tak moc a podobně. Když se však vrátím k tomu co s vnoučaty konkrétně jako prarodiče děláme, tak musím poznamenat, že kromě nejmladší roční vnoučky se u nás ostatní vnoučata naučili chodit na záchod, čůrat na nočník, chodit a podobně. Dalo by se říci, že všechno co bylo poprvé, tak bylo u babičky a u dědečka. Pětiletý vnuk ten zase upřednostňuje hlavně kontakt s dědou. Tam je to teda dané hlavně tím, že dcera je s nimi většinu dne sama, jelikož manžel má dvě práce a tak s dětmi toho času tráví málo. Díky tomu bych já osobně řekla, že vnukovi chybí chlap, nějaký ten mužský vzor. Navíc je fakt, že u nás se neřeší to, že se na ně křičí, neřeší se to, že by bylo něco potřeba. U nás se hlavně řeší to, že si prostě hrají. Já si prostě myslím, že dcera je jenom moc uřvaná a řeší věci tím, že hodně vríská.(smích) Její manžel ten naopak neřeší nic, protože doma většinou není. Svým způsobem bych řekla, že u nás doma je takový ten řád, který možná dává jistotu.“ (respondentka č. 3)

- *„Výchova, kterou preferuje u svých dětí můj syn, se velmi liší od způsobu jeho výchovy. Syn měl ze strany otce opravdu tvrdou výchovu a on to má se svými dětmi zcela otočené. Jako dalo by se říci, že určité návyky tam jsou, ale v případě kdy mu přijdou děti domu s tím, že něco provedli, že mají špatnou známku a podobně, bere to zkrátka, tak jak to je. Zkrátka jako, že se stálo a že si to opraví. On to měl opravdu mnohem tvrdší, tam to bylo spíše o fyzických trestech. U dcery jsou vidět drobné podobné návyky, ale v celkovém měřítku to také není stejné. Oni vychovávají zcela jinak, co se týká například té školy, tak když oni byli malí, bylo to mnohem horší, jejich otec byl velice přísný. Dnes je to dané i dobou, že ty děti jsou vychovávány úplně jinak. Mají jiné pravidla a hranice používají jiné metody výchovy. Rozhodně to není stejné, jako když jsem vychovávala já, v mém případě jsem převzala určité výchovné prostředky od své matky, ale oni spíše ne. Jsou mnohem tolerantnější, mají to celkově jinak nastavené.“ (respondentka č. 2)*

5.2.3 Žena v roli babičky

Nesetkala jsem se s odezvou, že by některá z žen zprávu o tom, že se stanou babičkou, přijala negativně. Po zjištění, že jejich potomek čeká vlastní dítě, byly jejich reakce vždy doplněna směsicí několika citových prožitků. U některých šlo o radost, hrdost, ale také šok, strach a podobně. Jak, ale respondentky uváděli, na roli babičky se v důsledku všechny velmi těšili. Když jsem s dotyčnými začala konverzovat na téma ideální babička a zeptala se, zda si myslí, že jsou ideálními babičkami, odpověděla mi pouze nejstarší z respondentek, že se považuje za ideální babičku. Ostatní respondentky se slovu ideální poměrně dosti bránily a dokonce padly názory typu, že ideální babička neexistuje.

- *„Já jsem byla velice mladá babička a byla jsem na to hrdá. Ze začátku, když mi to pověděli, tak kvůli té dceřině škole jsme s manželem říkali, ať si dělá, co chce, ale musí studium dokončit. Jinak jsem, ale z toho měla úžasný pocit a velmi jsem to oslavila, pozvala jsem tenkrát celou řadovku, když jsme ještě bydleli v domku. Cítila jsem opravdu hrdost a radost. Myslím, že jsem ideální babička, že ty vnuci mě mají rádi. Nesetkala jsem se z žádnou odezvou od vnuku ani od pravnuku, kdy by mi nějak odsekli nebo tak něco. Nemohu si stěžovat, nevím tedy, co si myslí oni, ale nedali mi nikdy najevo něco špatného. Dokonce si myslím, že když byla možnost, tak vyhledávali moji přítomnost a rádi k nám vždy jezdili.“* (respondentka č. 1)
- *Když mi řekli, že budu babička no tak to byl hezký pocit, ale měla jsem strach, protože zase jsem myslela na ty svoje děti. Měla jsem obavy, jak to všechno zvládnou. Šlo mi hlavně o to, aby se měli rádi a byli zdraví. Říkala jsem si, když přijde to miminko tak, aby spolu hlavně vydrželi. Chtěla jsem, ať to dítě mají rádi, protože když si vzpomenu na svůj vztah, tak tam byl otec opravdu přísný. Já jsem na opak byla ta mírnější, takže když dostali od táty výprask, já byla ta, co je konejšila. A u těch vnoučat mi šlo o to, aby se narodili do hezkého vztahu, kde se nebudou žádného z rodičů bát a budou vědět, že je mají oba dva rodiče rádi. Vlastně by se dalo říci, že jsem cítila radost s obavami. Řekla bych o sobě, že jsem taková normální babička. Úplně nejideálnější babička určitě nebudu, když to vezmu podle svého uvážení, tak možná jsem v dřívější době se mohla o něco více vnoučatům věnovat, ale zase nejhorší bych řekla, že také nejsem. Já si o sobě myslím, že když můžu, tak pomůžu, v případě potřeby různé věci udělám. Ideální babička by asi měla vnoučata hlídat od rána do večera, důchod by dávala dětem, to by snad byla ideální babička. Taková ideální babička snad ani neexistuje, každá babička je prostě svá.“* (respondentka č. 2)
- *„Když jsem se dozvěděla, že dcera čeká dítě, byla jsem v šoku (smích). Byla totiž poměrně mladá a na její těhotenství se přišlo, relativně hodně pozdě teda u toho prvního dítěte. Ona měla tenkrát totiž nějaké problémy se zažíváním a vůbec kde s čím, každopádně tyto problémy měla už dávno před tím. A vlastně po dvou prohlídkách na gynekologii, je pravda, že ty proběhly hodně na začátku, pak už se nijak neřešili s tím, že proběhly. Takže v podstatě těhotenství se vyloučilo a pak se na to teda přišlo asi na konci 7. měsíce. Tenkrát jsme teda byli všichni v šoku včetně dcery.(smích) No a další dvě vnučky, ty už teda byly plánované. I přes ten prvotní šok jsem, ale měla pozitivní pocity, já jsem se na vnoučata moc těšila. A ve chvíli, kdy se narodili a my jsme za nimi byli poprvé v porodnici, tak jsem byla strašně šťastná. No jinak si myslím, že ideální babička nejsem a kdo tvrdí, že je v něčem ideální tak ještě navíc kecá. Ale tak lidi sami sebe těžko hodnotí. No ideální babička by určitě mohla*

být ještě více trpělivá, než jsem já, asi nejsem ideální ani proto, že pořád ještě pracuju, takže toho času na vnoučata nemám tolik, kolik oni by si třeba přáli. Na druhou stranu si zase myslím, že o pár let později, až budu v důchodu, tak mi sice přibude čas, ale ubude mi zase energie. Takže já jsem dnes jako opravdu schopná jezdit s vnukem na kole a na kolečkových bruslích a nemám s tím žádný problém a myslím si, že za pár let zase ten problém bude tady. Já bych se jako babička ohodnotila tak, že dělám, co můžu. A ideální babička by teda podle mého měla mít dostatek času, ale přitom si zachovat energii, což je podle mého názoru dost těžko řešitelné.“ (respondentka č. 3)

Podle odpovědí respondentek se zdá, že od prvního zjištění o svém prarodičovství se na jejich spokojenosti s rolí babičky až do posud nic nezměnilo. Z této role jsou i nadále nadšené. K radosti jim stačí, že jsou vnoučata zdravé, dobře se učí, jsou šťastné a že se mají společně rádi. Přesto, že u některých z dotazovaných se objevují i určité starosti s vnoučaty, nemám pocit, že by některá z dotazovaných litovala skutečnosti, že se stala babičkou. Při odpovědích na otázku, kdy dokáží odmítnout hlídání vnoučat, měly všechny respondentky problém najít důvod, pro který by hlídání odmítly. Většinou se shodly, že by hlídání jen tak neodmítly. Po určitém zamyšlení však dokázaly respondentky nalézt důvod či důvody, proč by hlídání vnoučat odmítly. Často se jednalo o situaci, kdy by se u nich samotných například měla, vyskytnou nějaká zdravotní komplikace nebo problém, pak by zřejmě hlídání vnoučat odmítly. U jedné z dotazovaných se pro odmítnutí hlídání dětí objevila jako důvod taková situace, kdy by rodiče své dítě z jakékoli příčiny zanedbávali, poté by dotyčná respondentka vnouče hlídat odmítala.

- *„Teď mi udělali největší radost ne vnoučata, ale pravnoučata, které se dobří učí a jsou šikovná. Vnuk z Kanady mi také dělá radost, ten studuje již třetím rokem na Mc Master University. Vnučka ta studuje Hight school, což je vlastně naše střední škola a naopak mi teda dělá starosti, protože má poslední rok a budu asi ráda, když to dodělá. Ona je opravdu šikovná na sport, ale školu nenávidí. Nedokážu si teda představit, co bude dělat dál. Potom mi ještě dělá starost vnuk žijící v Anglii a to z toho důvodu, že mám obavy, aby se jich nějakým způsobem nedotkl připravovaný brexit, teda lidí kteří tam pracují. Jelikož s prací, kterou tam dělá a má ji rád by se u nás těžko užíval. On se tam totiž stará o zahrady a to u nás není tolik poptávané zaměstnání. S odmítnutím hlídání je to těžké, j, nedokáži, v žádných situacích odmítnou hlídání. I kdybych měla například zařízené divadlo a ráno by mi zavolali, že mi děti přivezou na hlídání, tak divadlo rozhodně odmítnu. V tomhle jsem já takový blbec. Jediná situace asi kdybych nějak onemocněla a bála bych se, že je nějak nakazím. To už se vlastně jednou stalo, že jsem měla nějakou vyrážku a to jsem jim tedy*

zakázala sem chodit, protože jsem nevěděla co to je a bála jsem se, aby to ode mě třeba nechytli.“ (respondentka č. 1)

- „Dělá mi radost, když jsou všechny zdravé, když se dobře učí a jsou spokojené. Starost mi dělá, aby neměly nějaké problémy, a když už nějaké mají, aby se nebály říct, co mají na srdci. Zkrátka, aby k sobě byly navzájem upřímní a klapalo to v těch rodinách. Ale to jsou spíše takové obavy, vyloženě nějakou starost s některým z vnoučat nemám. Vnouče bych odmítla hlídat asi, kdyby toho nějak zneužívali, kdyby se třeba scházeli často s nějakou partou na úkor času s tím dítětem. I když já se svoji povahou bych asi stejně řekla nejprve ne a nakonec bych je stejně hlídala, ale nelíbilo by se mi to. Dala bych jim najevo, že mě to vadí, ale kvůli vnoučatům bych to stejně udělala. Kdyby to mělo být na úkor mého času, kdybych měla svůj program, tak by to muselo být něco důležitého, abych ho zrušila. Pokud by se například často stávalo, že mě požádají o hlídání na poslední chvíli, tak to bych asi dokázala říci ne i za cenu, že se urazí, ale myslím si, že by se to zase spravilo. Věřím ovšem, že by se to časem zase spravilo. Určitě by pochopili, že nejde, aby si luskli a já hned šla. Když samozřejmě potřebují jednou za čas, chtějí někam jít, tak nemám problém, ale kdyby třeba chtěli čtyřikrát do týdne, aby si mohli někam vyrazit za zábavou přesto, že to dítě je potřebuje, tak to bych asi odmítla.“ (respondentka č. 2)
- (smích) „Největší radost asi jako každý babičce, když mě vezmou kolem krku a udělají rádi, rádi. A když se člověk objeví mezi dveřmi a vidí ty natažený ručičky a slyší baba, baba, baba, ba. No a největší starost, já ani nevím. Vlastně teď asi mi dělá největší starost u nejmladší vnučky zdravotní stav, protože ta má problémy se srdíčkem. Teď už se konkrétně mluví o operaci během léta příštího roku, kdy už se teda ví, že žádný zázrak se nestane a bez zákroku se to jinak nezlepší. Hlídání bych odmítla, no já nevím asi v případě mého špatného zdravotního stavu, nebo kdyby nastal nějaký problém s mým autistickým synem, ale jinak asi ne. I když teda pravda je už se také stalo, že jsem vnoučata hlídala i přesto, že mi úplně dobře nebilo, jelikož mladí měli domluvenou nějakou podnikovou akci. Kdyby ovšem to hlídání nebylo nikde na nic vázané, s tím že by už měli něco zařízené, tak potom bych je asi odmítla.“ (respondentka č. 3)

5.2.4 Závěr a interpretace výsledů výzkumu

Z výpovědí respondentek v tomto výzkumu vyplývá, že se v roli prarodiče, tedy babičky cítí být spokojené. U žádné z dotazovaných se během rozhovoru neobjevil názor, že by babičkou být nechtěli, nebo že by ji vykonávaly s jakoukoli nelibostí. Všechny respondentky uvedly, že po

zjištění zprávy, že budou babičkou, byly šťastné, hrdé a na tuto roli se těšily. I přes skutečnost, že se ze strany jejich dětí nejednalo zrovna o plánované těhotenství nebo, že v rodině existovali určité nevyřešené záležitosti, přijaly všechny dotazované svou babičkovskou roli kladně a bez velkých obav. Respondentky se shodly i na hlavním významu role babičky v jejich rodinách, ten vidí převážně v hlídání a výchově vnoučat. Tuto svoji úlohu považují v roli babičky za stěžejní. Přitom však všechny shodně dodávají, že čas strávený s vnoučaty je adekvátní a naprosto jim vyhovuje. Žádná z dotazovaných nevedla, že by chtěla nějak zvlášť měnit dobu, kterou s vnoučaty tráví z důvodu, že by se jednalo o nadměrné trávení času. Během rozhovoru to na mě spíše působilo tak, že kdyby měly respondentky nějak upravit vídání s vnoučaty. Dvě z dotazovaných by spíše stály o častější kontakt, avšak vzhledem ke všem okolnostem jsou s danou situací smířené a jsou tak rády za čas, který s vnoučaty vzájemně sdílí. Je zřejmé, že role babičky a dědečka je velice nesrovnatelná. V případě, že se v rodině dotazovaných dědeček vyskytuje, jedná se spíše o člunek, který si s vnoučaty hraje. Nejstarší z dotazovaných dokonce uvedla, že manžel se nikdy nepodílel na péči a výchově o vnoučata stejnou mírou jako ona.

V případě aktivit a úloh, které s vnoučaty respondentky vykonávají nebo vykonávaly, se liší s ohledem na věk. Obecně by se dalo říci, že se snaží s vnoučaty dělat věci, které jsou typické ve většině rodin. Jako sportování, hraní různých společenských her, ježdění po různých výletech. Avšak každá je schopna do těchto aktivit zahrnout také něco co bylo typické v mládí právě pro její věkovou skupinu. Nejstarší z respondentek například uvedla, že pro své vnuky často pořádali táboráky a podobně, to už v dnešní době moc častou aktivitou nebývá. Zároveň jako jediná uvádí, že i vnoučata ji učí novým hrám. Z toho je tedy znát, že jako všechno kolem nás i zábava a aktivity prováděné s vnoučaty se s dobou mění. Nejmladší z respondentek třeba nemá problém s tím, když si její vnuk hraje na počítači, naopak nejstarší z dotazovaných se nyní svá pravnoučata snaží od počítače odhánět. Na druhou stranu s věkem ubývá energie, a proto je jasné, že určité aktivity, které se svými vnoučaty dělá padesátiletá babička, už třeba s vnoučaty nemůže dělat babička pět a sedmdesátiletá. Na tento fakt upozorňuje právě nejmladší z dotazovaných. Při výběru a obměně aktivit také záleží na již zmiňované skutečnosti a to jak často se vnoučata s prarodiči vídají. Mělo by být logické, že babička, která bydlí s vnoučaty v jedné domácnosti, s nimi bude celkově trávit více času a tak i vymýšlet a zkoušet stále nové a nové věci. Jak z rozhovoru s respondentkou číslo dvě vyplývá, daleko více aktivit provádí a zkouší nové věci s vnučkou, s kterou sdílí jednu domácnost, než třeba s vnučkami, které jsou od ni vzdáleny několik desítek kilometrů. Sama podotýká, že ji i vnučka více pro nové aktivity vyhledává.

Podílení se prarodičů na výchově vnoučat je dosti neurčité. Respondentky uvádějí, že se do výchovy vnoučat svým dětem nepletou, jejich odpovědi na další otázky však ukazují, že jejich odpovědi nejsou tak jednoznačné. Prarodiče se sice snaží nechat rozhodování ohledně výchovy vnoučat převážně na rodičích, avšak svůj názor na danou věc jim nakonec řeknou. Tedy dvě ze tří dotazovaných tvrdí, že si pravidla ohledně výchovy s rodiči nestanovují. Z odpovědi respondentky číslo jedna však vyplývá, že není zcela spokojená s výchovnou své nejmladší vnučky a se svými pochyby ohledně špatné výchovy se před rodiči nijak netají. Respondentka číslo dvě zase uvádí, že rodičům řekne svůj názor, ale konečné rozhodnutí nechá vždy na nich. Dále však s velkou radostí uvádí, že s odstupem času pak mnohdy dojde k situacím, kdy rodiče přijdou na to, že měla pravdu. Poslední respondentka jako jediná uvádí, že pravidla stanovená mají a že je dodržuje, avšak také tvrdí, že se do výchovy rodičům neplete. Přesto i fakt, že prarodiče učí vnoučata novým věcem, je zahrnuto do výchovy, nelze tak říci, že prarodič, který se se svými vnoučaty pravidelně vídá a předává jim určité znalosti, se na jejich výchově nepodílí. Právě třetí respondentka uvádí, že dvě ze tří vnoučat se při pobytech u nich naučila mnohé potřebné návyky jako třeba chůze nebo docházení na toaletu. Prarodič v našem případě pak babička je tedy podle mého názoru neodmyslitelný článek při výchově a na této činnosti se reálně podílí, aniž by si to sama uvědomovala. Jde spíše o to, že otázku na téma podílení se na výchově vnímají všichni prarodiče jako negativní vměšování se do záležitostí mladé rodiny a s tím nechtějí být spojováni. Při pohledu na dnešní mladou společnost je zřejmé, že používání mnohých výchovných prostředků se rapidně změnilo. To potvrzují i respondentky, které uvádí naprostou odlišnost ve výchově, kterou zaujímaly u dětí ony a v tom jak nyní vychovávají oni jako rodiče. První a druhá respondentka uvádí naprostou odlišnost v tom, jak vychovávaly ony a jak nyní vychovávají jejich děti. Převážně se pak jedná o skutečnost, že jejich výchova byla o mnoho přísnější než je nyní výchova jejich dětí, o té mluví jako o benevolentní. Třetí z dotazovaných jako jediná uvádí, že určité podobnosti ve výchově tu jsou, přesto si myslí, že je její dcera oproti ní při výchově mnohdy málo trpělivá.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zaměřuje na prarodiče a jejich postavení v rodině. Hlavním cílem mého kvalitativního výzkumu bylo prozkoumat postavení dnešní babičky v rodině, jakou roli v ní zaujímá a je-li s ní ztotožněna. Výzkum byl proveden za pomoci rozhovorů a to se třemi ženami různého věku, které se již stali babičkami. Otázky v rozhovorech byly zaměřeny na vztahy v rodině, tedy jak na prarodiče a vnoučata, tak také na prarodiče a rodiče.

Každá z mých respondentek žije a žila jiný způsob života, jsou různého věku, mají jinak velkou a vzdálenou rodinu. I přesto mají mnoho společného, především se jedná o kladný vztah a lásku ke svým vnoučatům. Během rozhovorů bylo znát, že být babičkou berou všechny dotazované jako určité poslaní ve svém životě a pro své vnouče by udělali i nemožné. Svoji hlavní úlohu v roli babičky například vidí v hlídání vnoučat a pomoci mladé rodině. Dalo by se tedy říci, že řekneme-li slovo babička, naskočí nám jako první ve spojení s hlídáním vnoučat. Hlídání svých praprotomků by také jen tak z nějakého důvodu ani jedna z dotazovaných neodmítla. Místo babičky v rodině je nenahraditelné a ve stejné míře ho někdo jen tak nezaujme, ani dědeček neplní stejné úlohy a nezaujímá stejnou roli jako právě ona žena. S přibývajícím věkem se otáčí mezigenerační výpomoc. Zatím co dříve pomáhali svým dětem a vnoučatům, dnes již sedmdesátileté babičky naopak potřebují jejich pomoc.

Rodina si vzájemně vypomáhá a to v různých aspektech života. Jde například o pomoc s bydlením ve chvíli, kdy se stane, že babička náhle nemá kam jít a proto ji její děti nabídnou bydlení u nich. Další vzájemná pomoc nastává v situacích, kdy je žena nejen babičkou, ale zároveň ještě matkou malému dítěti. Nejde, zde potom pouze o hlídání ze strany prarodiče, ale i již dospělý potomci nabízí pomoc s hlídáním svého mladšího sourozence své matce. Vzájemná pomoc v rodině je i po finanční stránce, kdy si generace mezi sebou poskytují finanční výpomoc v těžkých životních situacích. V rodině jedné respondentky nastala v průběhu jejího života i situace, kdy svému dospělému vnukovi poskytovala pro jeho děti téměř roli matky a to v období, kdy jeho žena byla vážně nemocna a tak se již nepracující babička musela postarat nejen o své pravnuky, ale kompletně o celou jejich domácnost. Takovéto životní případy, pak často vztahy mezi rodinnými příslušníky ještě prohlubují a právě v tomto případě je evidentní, že dotyčná má právě se svým nejstarším vnukem nejvřelejší vztah.

Z rozhovorů je zřejmé, že i přes mnohé nelehké životní situace a zkušenosti jsou babičky se svou rolí spokojené a na vztahu s vnoučaty a se svými dětmi by nic zásadního neměnili. Plně přijímají, co jim tato role přináší a jsou schopny se s rodiči vnoučat i přes drobná nedorozumění vždy na všem domluvit. Z rozhovorů vyplynulo, že žádné výrazné konflikty mezi sebou

prarodiče a rodiče nemají. Avšak musím říci, že na mě mnohdy odpovědi působily tak, že se prarodiče se svými dětmi raději do žádných velkých konfliktů pouštět nechtějí a nebudou a to z důvodu, aby díky hádkám nepřišly o kontakt s vnoučaty. Samy sebe babičky vnímají ve vztahu s vnoučaty jako důležité osoby, které jim poskytují a nabízejí to, co jim například rodiče nabídnout nemohou. Osoby, které vnoučata vyhledávají ve chvílích, kdy nechtějí jít za rodiči.

Musím přiznat, že jsem se díky osobnímu kontaktu s respondentkami a rozhovorů s nimi dozvěděla mnoho zajímavých poznatků z jejich života a měla jsem možnost částečně poznat pocity, které mývají babičky. Mnohdy mě odpovědi respondentek velice překvapily a to hlavně tím, jak spolu vzájemně jednotlivé okruhy otázek souviseli. Během společného povídání s dotazovanými se respondentka mnohdy dostala i za hranici otázky a já se tak dozvěděla spoustu dalších informací o její rodině a životě. Ne u každého prarodiče samozřejmě dochází ke spokojenosti se svoji rolí a s jejím plným ztotožněním, tak jak tomu je v případě mých respondentek, avšak dá se předpokládat, že většina prarodičů vnímá tuto roli ve skrze pozitivním způsobem.

Osobně jsem si z tohoto výzkumu a z proběhlých rozhovorů odnesla poznatek, že vztah mezi prarodiči a vnoučaty jsou ještě důležitější a pro celou společnost přínosnější, než jsem si na začátku myslela. Vzájemné předávání zkušeností a získávání podnětů je důležité pro obě strany. Proto je důležité i nadále udržovat a dbát na zprostředkovávání mezigeneračních kontaktů mezi prarodiči a vnoučaty.

POUŽITÁ LITERATURA

CESARI LUSSO, Vittoria. *Prarodiče, rodiče a vnoučata: o emočních, vztahových a komunikačních úskalích*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0003-1.

CIBULEC, Jindřich. *Soužití tří generací*. Praha: Práce, 1980. ISBN 24-062-80.

ČAPEK, Jan - ČAPKOVÁ, Markéta. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-779-4.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008. ISBN 978-80-223-2391-8.

HAUSER-SCHÖNER, Isabella. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-105-3.

LINHART, Jiří - VODÁKOVÁ, Alena - PETROUSEK, Miroslav. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

MATĚJČEK, Zdeněk - DYTRYCH, Zdeněk. *Radosti a strasti prarodičů, aneb Když máte vnoučata*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-05-9.

PRŮCHA, Jan - WALTEROVÁ, Eliška - MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

RABUŠICOVÁ, Milada - KAMANOVA, Lenka - PEVNÁ, Kateřina. *O mezigeneračním učení*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5750-0.

RABUŠICOVÁ, Milada - BRÜCKNEROVÁ, Karla - KAMANOVA, Lenka - NOVOTNÝ, Petr - PEVNÁ, Kateřina - VAŘEJKOVÁ, Zuzana. *Mezigenerační učení: teorie, výzkum, praxe*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8460-5.

ŠVARŤÍČEK, Roman – ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.